NEMZETI NŐNEVELÉS.

XX. ÉVFOLYAM. 1899. ÁPRIL. IV. FÜZET.

Dr. WLASSICS GYULA

KÖLTSÉGVETÉSI BESZÉDÉBŐL.

Kulturális életünk legkimagaslóbb eseménye volt a közelmúltban dr. Wlassics Gyula, vallás- és közoktatásügyi miniszterünk nagyszabású beszéde, melyet a költségvetési vita megkezdése alkalmából mondott. Folyóiratunk szerény keretét messze túlhaladó merész vállalkozásba fognánk, ha e beszédnek közoktatásügyünk egészére vonatkozó nagy jelentőségét, nemzeti kulturánk fejlesztésére gyakorolt igazi hatását fejtegetni megkísérelnők.

Ennek a beszédnek nemcsak a parlamentben volt óriási hatása, hanem a parlamenten kivül álló köröket s a napi sajtót is lelkesedésre bírván, a közvéleményt hosszabb ideig foglalkoztatta. Első pillanatra úgy hatott mint a szivárvány, melynek színeiben a jobb jövő reményének érzetével elgyönyörködünk, majd mint az enyhe eső, mely termékenyít és áldást fakaszt. Valóban nemzeti kulturánk jobb jövőjének képe bontakozik ki abból a hatalmas tervezetből, melynek vázlatát miniszterünk merész kezekkel megrajzolta, valóban csak áldás fakadhat abból társadalmi életünkre, ha ezt az önálló magyar közmívelődési rendszert, melyet beszédében kidomborított, következetesen keresztül vinnie sikerül. Adja Isten, hogy ez a hatalmas terv minden részletére nézve sikerüljön; adja Isten, hogy az ország anyagi ereje arányban állva Wlassics Gyula alkotni akarásával és tudásával, megteremtsék az önálló, a hatalmas magyar kulturát, nemzeti életünk alapkövét és fentartóját!

Bármennyire is vonz a beszéd formai szépsége és egyetemessége, mely közoktatásügyünk egyetlen részletkérdését sem hagyja figyelmen kívül, ezuttal csak arra szorítkozhatunk, hogy nőnevelésünk története számára feljegyezzük itt a miniszter úr idevonatkozó

kijelentéseit és a művészeti oktatásról elmondott tanulságos szavait. A többi közül kiragadva, e részletek természetesen csekélyebb jelentőségüeknek látszanak, de tanúságot tesznek arról, hogy a legsürgősebb tennivalók megoldását a miniszter úr semmi téren sem kívánja halogatni.

A felsőbb leányiskolákról, mint a melyek első sorban követelik a fejlesztést, a következőket mondja:

«A felsőbb leányiskolákra vonatkozólag is kell nyilatkoznom. Egészen őszintén kijelentem, hogy az a 25 felsőbb leányiskola, köztük 14 állami, bizony nem elegendő. A haza és a magyarság jövője függ attól, hogy itt a leányoktatás terén bizonyos nagyobb szabású akcziót indítsunk meg. Állítottam ott is iskolákat, a hol a magyarság erősebben, mintegy jellegszerűen van kidomborodva, mert szükséges, hogy az állam speciális magyar vidékeken is segítőleg közbelépjen. Szeged, Mezőtúr, Eger bizonyítékai annak, hogy itt is állítottam felsőbb leányiskolákat. De tervezek e mellett — Brassóban, Beszterczén, Nagy-Szebenben, Újvidéken és Rózsahegyen is. Ezek azok a városok, a melyeket közelebb jelöltem ki ezen intézetek helyeiül.

Ma az intézmény még csak rendeleten nyugszik. A felsőbb leányiskolákra törvény nincsen és épen ezért a felügyelet nem lehet eléggé hatályos a községi, felekezeti és magánjellegű felsőbb leányiskolánál. Törvényes szabályokra van szükség és épen ezért a törvényjavaslat kidolgozására kerestem meg a közoktatási tanácsot, mert a tanerők képesítése, javadalmazása és alkalmazása tekintetében szükséges a törvényes intézkedés. De igaza van Szivák Imre t. képviselőtársamnak is, a ki közbekiáltotta, hogy szükséges az új tanterv is.

Igen, különösen a két felsőbb osztálynál, a hol a tananyag nem áll egyébből, mint az előbbi évfolyamok ismétléséből. De az új terv is készen van és arra vonatkozólag rövid idő alatt lesz alkalmam intézkedni. Addig is, t. képviselőház, iparkodtam a szakfelügyeleten bizonyos tekintetben javítani, a mennyiben miniszteri biztosok felügyeletére bíztam azt és a tanfelügyelet keretéből természetesen kivettem.»

Az ismétlő leányoktatásról a következőképen emlékszik meg:

«Itt a fővárosban a leányismétlő-iskolákban a háztartási ismeretek behozatalát sürgettem, mert itt az ismétlő-iskolákban az van helyén, hogy elemi háztartási dolgokkal is foglalkozzanak. A vidéken azonban az ismétlő-leányiskolákban leginkább arra fektetem a súlyt, hogy a gazdasághoz szükséges szerek és eszközök elkészítésével foglalkozzanak.»

A polgári iskolák fejlesztésére vonatkozó nagyjelentőségű fejtegetésekkel kapcsolatban megemlékszik a miniszter úr a polgári leányiskolákról is a következő szavakkal:

«Igen kitünő tantervet lehet a polgári fiuiskolának adni, a mely a modern élet igényeit kielégíti, az általános műveltséget megadja és szorosan modern polgári czélokra szolgáló iskola. Kijelentem azonban azt, hogy a polgári leányiskolák gyökeres reformját nem akarom. Én az 1878. tantervet kielégítőnek tartom; egészen más a felsőbb leányiskola, de a polgári leányiskola gyökeres változtatását nem akarom.»

A középiskolai oktatásra vonatkozólag szólt a művészeti oktatásról; általános érdekességénél fogva idézzük a beszéd eme részletét is.

«A képzőművészeteknek a középiskolában való tárgyalása ügyében kifejtett akcióról is kell néhány szót szólnom. Nem külön tárgyat akarok én a középiskolai tantervbe bevenni, pl. a képzőművészet történelmét, mert ez távol áll tőlem, de igenis azt akarom, hogy minden tanár a maga szférájában a művészi érzéket felkeltse. Pl. remekírók olvasásánál a történelem előadásánál, az irodalomnál, a geografiánál mennyi mód és alkalom nyílik a művészeti érzék ébresztésére! Ez nemcsak önczél, hanem egy hatalmas pedagógiai eszköz, mert nézetem szerint a vallásosság után a leghatalmasabb pedagógiai eszköz a művészeti érzéknek fejlesztése, mert nemesebb tartalommal, idealizmussal, altruisztikus motivumokkal gazdagítja az ember karakterét és erre nagy szükségünk van, különösen a mostani, igen gyakran anyagias, küzdő korszakban, a mikor a rágalom, irigység és ehhez hasonló fegyverek annyira napirenden vannak. A karakter-képzésnek ez egy hatalmas eszköze és épen

azért sajnálom azon pedagógusokat, a kik ezt ötletszerűnek mondották. Hiába mondták, ragaszkodom ehhez és keresztül fogom vinni, mert azt hiszem, hogy csak így lehet egy új társadalmat, egy eszmék iránt fogékony társadalmat teremteni. Pozitiv intézkedéseket is tettem e tekintetben. Ilyenek a képzőművészeti előadások, melyeket több fővárosi iskolában tartattam, tanárok vezetése alatt látogatják a tárlatokat, s hogy alkalmas tanárok legyenek, az egyetemen tanfolyamokat hirdettem, sőt szünidei tanfolyamon fognak a tanárok a műtörténelemben kiképeztetni.»

Ha hozzá teszszük is, hogy ezeken kívül a testi nevelés, a tanár- és tanító-képzés, a tankönyvek, a tanítói fizetések stb. kérdésében, szóval a legfontosabb részletekben messze kiható fontosságú kijelentéseket tartalmaz a beszéd, akkor is csak tökéletlen képét adhatjuk annak. Ajánljuk azonban, hogy olvasóink a napi lapok feljegyzései alapján tanulmányozzák dr. Wlassics Gyulának nemzeti kulturánk fejlesztésére vonatkozó nagyfontosságú tervezetét.

ÁPRILIS 11.*

A régiek a gyorslábú időt szárnyas alakban ábrázolták, mely a végtelen világürben lebegett, s magával ragadván a multat, nagy ürt hagyott maga után, mely a jövő élet csirádzó, fejlődő parányait foglalta magában, csodás és titokzatos szervességével.

E pillanatban is úgy érzem, mintha a vén Kronosz suhogtatná felettem ólomszárnyait. De az allegorikus alak elvesztette régi jelentőségét; a multakat s azok emlékeit nem ragadja többé magával, mert azok összeforrtak értelmi és erkölcsi világnézletünk minden szálaival; belőlük merít a jelen erőt és lelkesedést — a jövő számára!

Kegyelet fog el bennünket az idő örökkévalóságának érzetében, midőn végtelenségének ösvényén egy-egy pillanatra megállapodik révedező tekintetünk. Majd a hálaérzet bensőségével fordulunk a Mindenek Urához, ki a multakat oly bölcsen intézte, a jelent szeretettel fentartja s a jövőt atyai jóságával irányítja. Az idők örökkévalósága szülte a szerves világot s mindazt, mihez lényünk szeretettel és lelkesedéssel vonzódik és ragaszkodik; belőle merítjük a multak szent és kegyelettel őrzött emlékeit, hogy felbuzdúlva kiépítsük és megvalósítsuk a mult idők nagy eszméit és alkotásait, melyeket az idő örökségképen hagyott reánk.

Ily nagy idők egyik emlékezetes oszlopkövénél állunk meg ezen pillanatban is, hogy lerójuk a kegyelet adóját a multak iránt. Ma, ötvenegyedik éve, hogy nemzetünk szabadsága megszületett. Nem az a szabadság, mely csak a szabadok és kiváltságosak tulajdona volt, hanem az a szabadság, mely a jog és törvény szellemében egyenlővé, testvérekké tette az embereket, mely eltörölte a születési és öröklött kiváltságokat, melyeket nem az igazság és

* Az «*Erzsébet nőiskolában*» tartott ünnepi beszéd.

emberszeretet, hanem az erőszak szült és növesztett nagygyá. Az a szabadság, mely széttörte a bilincseket, melyek tétlenségre és némaságra kárhoztatták az ember Istentől nyert legszebb lelki tehetségeinek és szellemi adományainak nyilvánulását. Az a szabadság, mely a nemzet kezébe adta az eszközöket, melyeket addig ellenségei bitoroltak, s melyek segítségével nagygyá és szabaddá tehette magát, ha minden cselekedeteiben bölcs mérséklet, rendíthetetlen igazságszeretet s hűség és áldozatkészség a haza és koronás királya iránt vezérlendik . . . Ma ötvenegy éve, hogy a magyar nemzet mai alkotmányának birtokába lépett, annak az alkotmánynak, melynek hármas alapkövét: a szabadság, egyenlőség és testvériség képezi. Általa izmosodott fajunk valóban nemzetté s vált Magyarország modern jogállamá. A rendi alkotmány ósdi és korhadt intézményének, mely nem ismerte a szabadság legsarkalatosabb alapkövét, a jogegyenlőséget, el kelle buknia azon pillanatban, midőn 1848 április 11-én a koronás király az új alkotmányt szentesítette, s boldogságot és nagyságot kívánt szeretett magyar népének.

S midőn m összejöttünk, hogy kegyelettel megüljük a nagy és emlékezetes nap emlékét, az új és szabad Magyarország ötvenegyedik születése napját, felélénkülnek lelki szemünk előtt azon nagy férfiak alakjai, kik lángoló hazaszeretetük és halhatatlan szellemük erejével ezt az új korszakot s Magyarország politikai függetlenségét megteremteni segítették.

S a dicsők és nagyok sorából két alak emelkedik ki, miként a nemzet kettős Géniusza; egyaránt nagy és fenséges hazaszeretetének, valamint alkotó szellemének mindenhatósága és ragyogása által. A két nagy szellem sokáig egy ösvényen haladott, lelkesedésük czélja ugyanaz volt és maradt még akkor is, mikor az eszközök megválasztásában eltértek nézeteik s külön-külön úton keresték eszményeik megvalósítását.

Gróf Széchenyi István, a legnagyobb magyar és Kossuth Lajos fenséges alakjai domborodnak ki előttünk e pillanatban, mint a kik az 1848 április 11-iki nagy nap legdicsőbb képviselői.

Van-e magyar szív, mely nem dobogna hevesebben a legnagyobb magyar nevének említésekor? Avagy magyar-e az, ki nem

hajolna meg Kossuth Lajos nemzeti nagysága előtt? ... Dioszkurjai ők a magyar nemzet egének, melynek csillagzatában született meg a modern jogállam: Magyarország.

De Széchenyi és Kossuth jellemében és egyéniségében volt valami, mi nem engedte meg, hogy sokáig egy ösvényen haladjanak s egyenlő eszközöket használjanak a közös czél elérésében. Addig, míg az eszmék az ideális világ körében mozogtak s míg gyakorlati alakot nem öltöttek, a két nagy férfiút conceptió tekintetében semmi sem választá el egymástól. Mindketten rajongva szerették hazájukat s egyenlő hévvel lelkesültek a modern reformokért, melyek megvalósításában látták az egyedüli kezességét annak, hogy Magyarország nem volt, hanem lesz. ... S ámbár a rang és születés választófalat látszott képezni közöttök, a hazaszeretet s a közös eszményi czélok ezt a választófalat olyannak tüntették fel, mely abban a pillanatban lerombolható, melyben a közös czélok elérésénél a közös eszközök kérdésében békés megállapodásra jutottak.

A legelső érezhető és mélyebben járó meghasonlást Széchenyi és Kossuth közt a «*Védegylet*» keletkezése okozta, mely Kossuth különleges alkotásának tekinthető oly világosan kijelölt czélzattal, hogy idegen ipari termékek behozatala Magyarországba ne csak korlátoltassék, hanem egyenesen megakadályoztassék. A «*Védegylet*» radikális eszközök által vélte a magyar ipart, mintegy varázsszóra megteremteni, mely teljesen megfelelt Kossuth optimistikus felfogásának. Széchenyi veszélyt és koczkázatot látott a rohamos és túlhajtott újításban s pessimistikus nézetének megfelelőleg minden erejével ellene dolgozott Kossuth tervének. Jellemző, hogy maga Deák Ferencz is, kinek szava különben nagy súlylyal bírt, ellenezte a «Védegylet» megalakulását, mely azonban minden tiltakozás daczára létrejött. A nélkül, hogy a várt sikerek az ipar terén beállottak volna, a «Védegylet» arra szolgált, hogy a politikai pártok elkeseredését egymás iránt növelje.

Nem lehet az 1848-iki törvényhozási nagy napok és események valóságos menetelét megérteni és megismerni, ha újabb történelmünk ezen két legnagyobb alakjának sajátságos viszonyát egymáshoz némileg meg nem világítjuk. Mert az utolsó pozsonyi

országgyűlésnek, valamint messze kiható alkotásainak Széchenyi és Kossuth volt tulajdonképeni lelke; ők tűzték napirendre s tartották a felszínen ezerféle ármány és küzdelem, rágalmazás és csalódás közepette a nagy reformkérdéseket; ők irányították ékesszólással és nem kevésbbé ékes írással a közvéleményt, tájékoztatták a külföldet s nyerték és nyugtatták meg mindazokat, kik a régi Magyarország hívei, megkövesült konzervativ gondolkozási világuktól legnehezebben tudtak megválni. A jobbágyság felszabadítása, a születési kiváltságok eltörlése, a lelkiismeretszabadság, a szabad sajtó mindmegannyi nagy horderejű kérdések valának, melyek helyes megoldását várta a világ és követelte a haladás szelleme az új Magyarországtól. S ha ezekhez hozzávesszük a népképviseleti és felelős kormány eszméjét, valamint a modern parlamentet vagy népképviseleti törvényhozást, néhány szóval felsoroltuk az új Magyarország programmját, melynek dicső előharczosai Széchenyi és Kossuth voltak.

Nem lehet szándékom szűk korlátai közt előadásomnak, a pozsonyi országgyűlés 1848 április 10-ik, s a bécsi szentesítés április 11-iki nagy és megkapó epizódokban gazdag napjait kellőképen méltányolni. Sokkal ismeretesebbek azok, hogysem felújításra szorulnának, s ékesebben meg vannak írva legújabb történelmünk évlapjain, semhogy azokhoz az én gyenge tollam és tudásom még valami érdekeset hozzátenni tudna.

Nézetem szerint a mai emlékezetes nap megünneplésének fontossága nem a részletek felidézésében és ismertetésében rejlik, hanem abban, hogy a nagy történelmi események menetére irányadó befolyással bíró nagyjaink és jeleseink alakját, jellemét és szereplését kidomborítsuk s ekképen megélénkítsük magát a nagy történelmi eseményt. Az ünneplésnek ez a neme nemcsak visszaidézése a megkapó eseménynek, hanem lelkesítő és buzdító alkalom arra, hogy nagyjaink emlékéhez kegyelettel járulván, erényeik utánzására törekedjünk.

Széchenyi egyéniségében és egész lényében töprenkedő, aggódó, fontolgató pessimista volt; de a fenség és igazi emberi nagyság azon jelentményében, mely csak azért töpreng és aggódik,

mert a czél, melyet magának kitűzött: látszólag meghaladja erejét, fölülmulja tehetségeit. A munka, melyet hazája szolgálatában vállaira vesz, valóságos életelemét képezi, vigasztalója és erősítője a bántalmak és csalódások közepette, melynek árjai minden pillanatban elmerüléssel, megsemmisüléssel fenyegetik. Egyszer így kiált fel: «Elhatároztam magamban, hogy tovább megyek, míg le nem roskadok. Adja Isten, hogy ez munkaközben érjen s ne a kályha mellett...» És Széchenyi tovább küzd, tovább dolgozik; pedig mindig nyomában van démonja, a meghasonlás, kétségbeesés, mely lelki tépelődései közepette meglepi. S ez a fekete rém csak akkor áll tovább, mikor a nagy ember ismét megtalálja önmagát — a munka, és mindig csak a munka segítségével — mely az egyedüli Istentől nyújtott horgonya a kétségbeesőnek.

A közügyek kúszáltsága, az emberek önzése és rövidlátása keserűséggel töltik el Széchenyi szívét, mely telve van igaz, és hamisítatlan emberszeretettel. Eszméit csak kevesen értik meg, de annál többen félremagyarázzák, sőt kigunyolják; pedig Széchenyi nagyon érzékeny volt az utóbbi iránt; hiusága volt talán az egyedüli ártatlan árnya nemes és fenségesen eszményies egyéniségének.

A jobbágyság felszabadításának s a többi nagy, a nemzet létérdekeit mélyen érintő reformoknak lelkesült híve és szószólója volt; de a melyek megvalósítását csak úgy hitte elérhetőnek, hogyha azok fokról-fokra, az érzés stádiumain keresztül valósulnak meg s lépnek életbe. A nemzetnek meg kell érnie, hangoztatja, hogy be tudja fogadni az új eszméket; minden erőszak, elhamarkodás csak veszélyezteti a czélba vett sikert. Bizalma a magyar nemzet művelődési képességében, modern értelemben, nem állott elég szilárd lábon; a kelet népét idomítani kellett, fogékonynyá tenni a nyugati kultura és intézményeinek befogadására. Sokat hangoztatott alkotmányunk, mely tulajdonképen csak a nemesség alkotmánya volt, mely a nemzet számbeli nagy többségét nem érintette, nem elégítette ki Széchenyi igazság után sóvárgó lelkét. Ellensége volt a hagyományos magyar szójárásoknak: «nem fizetünk»; — «nem koronázunk». Államférfiú volt modern értelemben,

a nélkül, hogy a conservativismus habitusát egészen elvetette volna magától.

A legnagyobb magyar mellett úgy tűnik fel előttünk Kossuth alakja, mint egy háborgó vulkán, melynek heve alkot vagy rombol, avagy mindkettőt, de a melynek ereje hatalmat rejt magában, mely nem ismer sem időt, sem térséget, sem akadályt, sem lemondást vagy visszavonulást, mely előre törekszik a kitűzött czél felé, — temetkezzék bár saját művének romjai alá.

Kossuth az emberi történelem tüneményszerű jelenségei közé tartozik, kik nagy időközökben születnek, mikor az emberiségnek óriásokra van szüksége; óriásokra erényekben és hibákban, erőben és gyengeségben, mintha a természet nem engedné meg, hogy a szerves világrendszerben az egyedek tökélyig fejlődjenek, mi csak az égiek kiváltsága.

S míg Széchenyit nem ritkán sötét pessimizmusa, ugy Kossuthot, határtalan optimizmusa a szélsőségek felé hajtja azon nagyszabású küzdelemben, melyben az új Magyarország megszületik. Mindkettőnek szelleme: az engesztelődés és a vihar, egyaránt érlelik a hatalmas művet. Április 11-én megszületett a modern magyar alkotmány; de nemsokára elnyelte a chaosz, mely a szenvedélyek engesztelhetetlen küzdelméből — miként a végzetes félreértések ezen tragoediáját nevezhetnők — keletkezett. S a chaosz csak akkor adta vissza vérrel megpecsételt zsákmányát, mikor végre derű követte a borút, miként a mythoszban; s megjelent a Gondviseléstől számunkra rendelt Megváltó: koronás királyunk személyében, hogy békejobbjával felemelje a vihartól sújtott magyar nemzetet, eloszlassa a félreértések sötét rémeit s helyreállítsa a békét és szeretetet a király és a nemzet közt.

Kevéssel az emlékezetes április 11-ike előtt, így kiált fel Kossuth a márczius 31-iki országgyűlésen: «A mely nemzetnek kezébe van adva a hatalom és nyitva az út önboldogsága felett intézkedni, annak minden meg van adva. Ha ezen eszközökkel nem tud élni, veszszen el inkább, nem érdemli meg, hogy éljen!»

S majdnem ugyanazon időben Ferencz József, az ifjú főherczeg, mint V. Ferdinánd király képviselője a fiatal István nádor

beigtatásánál ezen emlékezetes szavakkal köszöntött be Magyarország történelmébe: «Örvendek, hogy oly perczben léphetem át szeretett Magyarország küszöbét, midőn ez, mint felséges Urunk atyai szíve óhajtja, egy boldog, új korszak küszöbén áll. Magam pedig ünnepelni fogom e napot, melyen Fenséged — az ifjú nádor — iránti hű szeretetemnek s a magyar nemzethezi élénk ragaszkodásomnak nyilvános jelét adhatám.»

S midőn a nagy emlékek e pillanatában előttünk lebeg a már elköltözött két nagy szellem alakja, — hálatelt szívvel küldjük imánkat a Mindenek Urához, esedezve, tartsa meg koronás királyunkat, a legelső magyar embert még nagyon sokáig, ki a legnagyobb magyar mondását teljessé tette: Magyarország nem volt, — hanem van!

Budapest. *Dr. Lázár Gyula.*

A GYŐRI TANÍTÓNŐKÉPZŐ INTÉZET TANULMÁNYÚTJA.

A győri állami tanítónőképző intézet tanári kara 1899. évi jan. havi gyűlésén igazgatójának, Pataky Irmának indítványára elhatározta, hogy az idei husvéti szünidő folyamán önként jelentkező növendékeit hoszszabb tanulmányútra viszi. Nyitott ajtót feszegetnék, ha a kirándulások és tanulmányútak pædagogiai értékét fejtegetném; ismerik ezek értékét ma már mindenütt, tehát tanítónőképzőinkben is. Mindazonáltal némi aggodalommal néztünk vállalkozásunk sikere elé, mert habár a kirándulás eszméje nem új és alkalmazásában már kipróbáltnak tekinthető, nem volt szabad egy pillanatig sem felednünk, hogy leányokkal akarunk hosszabb útat megtenni, a kiknek gyengébb testi szervezete és kényesebb természete az elővigyázatnak fokozottabb mértékét teszi szükségessé. Vállalkozásunkat annyiban újnak, sőt úttörőnek tekintettük, a mennyiben hazai nőiskoláink tervezetünkhöz hasonló, vagy ezt csak meg is közelítő kirándulást nem tettek; sikerültének tehát a nőiskolai kirándulásokra esetleg serkentő, vagy hátráltató hatását nem lehetett számításon kívül hagynunk. Ma, a midőn a közvetlen hatás alól felszabadulva tekintünk vissza vállalkozásunkra, nyugodt önérzettel állíthatjuk, hogy a nőiskolai kirándulások fejlődését nemcsak nem hátráltattuk, hanem — úgy hiszszük — előmozditottuk.

Az eszme felvetése után az igazgató, valamint a testület egyes tagjai mindent elkövettek, hogy a kirándulás sikerét előre is biztosítsák. A programm úgy állapittatott meg, hogy a kirándulás középpontja *Fiume* legyen; egyes megállapodási helyekül pedig: Zágráb,

Abbazia, Czirkvenicza, Adelsberg és Gráz jelöltettek ki. Megállapíttatott a hét napra terjedő út részletes programmja és költségvetése is. Az ügy fejlődésének ezen a fokán intézetünk igazgatója a tervről a magas miniszteriumnak jelentést tett és egyszersmind kérte az ügy erkölcsi és anyagi támogatását. A magas miniszterium a legnagyobb elismeréssel szólott tervünkről; rámutatott azon eszközökre és módokra, a melyeknek felhasználásával anyagi támogatást szerezhetünk, a maga részéről pedig 150—200 frtnyi segélyt engedélyezett az intézet költségvetéséből. Az előkészületek közé tartozott a vasuti és hajózási kedvezmények kieszközlése, az intézetekbe és gyárakba való belépési engedély megszerzése, az elszállásolás és étkezés előzetes elintézése. Az igazgató felhivására a kirándulásban való résztvételre 39 növendék jelentkezett; ezek közül azonban csak azok vétettek figyelembe, a kiknek egészségi állapota és természete elég biztosítékot nyújtott arra, hogy az út fáradalmait veszély és zavar nélkül kiállják, s így a résztvevő növendékek száma 35-re apadt le. Az út költségei fejében mindenki 25 forintot fizetett le előre az igazgatóság kezébe.

Miután ezen és egyéb szükséges előkészületek megtétettek, küszöbön volt a husvéti szünidő és elérkezett a kirándulás kitűzött ideje, márczius 23-a is. Az előző napokon figyelemmel szemléltük a tavaszi idő szeszélyes változásait és aggodalommal olvastuk a lapok meteorologiai jelentéseit. Ez időtájt egész Déleurópában változó, hideg, csapadékos idő járt. Távirati tudakozódásunkra azonban Zágrábból megnyugtató tudósítást kaptunk, s így 23-án reggel $1^1/_2$ órakor, a csendes derült éjben, a kiváncsi holdtól kisérve kivezettük növendékeinket a pályaudvarra, elkisérendők őket a hosszú tanulmányútra. Valóban megkapó látványt nyújtott, a mint 35, téliesen felöltözött leány, nyakbavető és kisebbszerű kézitáskájával, továbbá esernyővel felfegyverkezve, nemzeti színű jelvénynyel díszítve, lelkesedést visszatükröző vidám arczczal sorakozott és indult útjára. A növendéksereget Pataky Irma igazgatóval élén a testület következő tagjai kisérték: Mocsáry Gerő, Staab Lénárd, Pálmay Lenke, Watzesch Janka, Pontsy József és Mohar József. A kirándulásban résztvett ezenkivül az intézet orvosa, Sikor József dr. ked-

ves nejével. A növendékek hatos csoportokba voltak beosztva, minden egyes csoportra a testület egy-egy tagja gyakorolta a szűkebb felügyeletet.

Az állomáson — az éjjeli idő daczára — szülők és érdeklődők csoportja várta a kiránduló társaságot és küldte vele szíves és kedves szerencsekivánatait. Az útat kedélyes beszélgetéssel, vidám dalolással, majd a hajnali órákban a vidék szemlélésével töltöttük el.

Kitörő örömmel fogadták leányaink a vörösen fölkelő, lassan, mégis szemlátomást emelkedő napot. Gyorsan telt el az idő úgy hogy meglepetéssel fogadta a társaság minden tagja a kaulauz ezen jelentését: Kelenföld! Kelenföldön egy órai időnk volt, a mit reggelizésre használtunk fel.

Kelenföldről a reggeli gyorsvonattal indultunk tovább Zágráb, illetőleg Fiume felé. Az út Zágrábig egyhangú, növendékeink mégis a legnagyobb érdeklődéssel szemlélték a gyors egymásutánban elmaradó mezővárosokat, falvakat és pusztákat; a halmokkal változó síkokat, patakokat és folyókat. Az idő reggeltől délig kedvezőtlen fordulatot vett; a reggeli derült, hideg idő délfelé borultabbá változott. Kaposvár tájékán egyes hófoltok tüntek fel a fák tövében és a vonat melletti árkokban; ezek a foltok mind sűrűbbekké lettek, s mire Zágrábba értünk, sűrű pelyhekben hullott alá a hó.

A zágrábi állomás perronján Matica Károly, kir. tanítóképző-intézeti igazgató, a képezde néhány tanárával és az államvasutak iskolájának tantestülete, élén Zsilavecz Lajos vezető-tanítóval, vártak és fogadtak bennünket. Meglepő a vasut mellett elterülő alsó város, a melynek modern épületei, szép sétaterei, széles és tágas utczái, bármely nagyvárosnak díszére válhatnának.

Miután a «Bárány» szállóban kényelmesen elhelyezkedtünk és a jóízű ebédet elköltöttük, hozzáláttunk zágrábi programmunk megvalósításához. Néhány tágas, modern utczán át mindenekelőtt a kir. tanítóképző-intézetbe mentünk, a hol az egybegyült tanárok és növendékek az intézet kupolás nagytermében, egyszersmind házi kápolnájában, fogadtak bennünket. A növendékek ének- és zene-

kara nemzeti hangszerükön, — a tanboriczán — néhány nemzeti dalt játszott és felváltva énekelt.

Legelőször a gyakorló iskolák (egy osztatlan és 4 osztályú osztott) tantermeit, majd a 4 osztályú képzőintézet tantermeit, természettudományi kisérleti és előadó termeit, zongora gyakorló fülkéit és kézimunka termét néztük meg. Az ujonnan emelt terjedelmes épület termei tágasak; a felszerelés némely szakban, pl. természetrajzban, vegytanban gazdag, azonban nem éléggé összhangzatos; egyik-másik tanteremben az avult iskolapadok, régi térképek szemet szúrnak. Tanulságos az intézet kézimunka oktatása, a mely úgy van berendezve, hogy a jelöltek a IV. évfolyamban a népiskolai oktatáshoz szükséges egyszerűbb tanszereket maguk készítik el. Végül megtekintettük az intézet internátusi helyiségeit. Az egész intézet jó hatással van a szemlélőre; mi is azzal a meggyőződéssel hagytuk el a horvátok tanítóképzőjét, hogy népoktatásuk jó kezekbe van letéve.

A tanítóképző intézettől bucsut véve, megtekintettük a tanítónőképző, női lyceum, női ipariskola és az egyetem épületét. Megtekintettük a horvát nemzeti muzeumot, a hol *Brusina* egyetemi tanár kalauzolt bennünket. A muzeum ritka gonddal van összeállítva s különösen kimerítően tünteti fel Horvát-Szlavonország faunáját. Növendékeink nem győztek betelni a tenger gazdag és különös állatvilágával, a madárvilág sajátos alakjaival s siettetnünk kellett őket, hogy az időből ki ne fogyjunk és előirt programmunkat betarthassuk.

E közben azt a kellemes hírt kaptuk, hogy Khuen-Héderváry gróf, horvát bán, mint volt győri főispán, fogad bennünket. Délután 6 órakor a Bregovita-ulicán a Strossmayer-sétányon mentünk fel a felső városba, útközben megtekintvén a gymnasium épületét, a főreáltanodát, a Szent Márk-templomot horvát nemzeti színű fedő tégláival, országos és zágrábi czimerével, román kapujával; a tartománygyűlés és az országos kormány palotáját. A bán a nagy elfogadó teremben fogadott bennünket. Pataky Irma igazgató röviden, de válogatott szavakban üdvözölte, egyszersmind megköszönvén, hogy a lelkes győri csapatot színe elé bocsátotta. A bán szivélyes

szavakkal válaszolt; a tanári kart további tevékeny munkásságra, a növendékeket pedig pályájuk iránti szeretetre lelkesítette. A nemes szavakat, mint útunk egyik legkedvesebb emlékét vésték lelkünkbe. Erre megjelent közöttünk Ő Excellenciája, a bánné, a ki kedves és nyájas szavakat váltott nemcsak a testület tagjaival, hanem növendékeinkkel is.

A felső városból siklón ereszkedtünk le az alsó városba. Rövid pihenő után Matica igazgató az egész társaságot a szinházba vitte. A «*Fegyverkovács*» című dalművet adták elő. Az egész nap kellemes benyomásait a szép szinház és művészi előadás csak fokozták. A szinház utáni kedélyes vacsorán Matica igazgató és az államvasutak tanítói is részt vettek. Barátságos pohárköszöntőkben természetesen nem volt hiány, valamint képes levelezőlapokban sem, a melyeket jószívű házigazdánk, Matica igazgató, bőségesen osztott ki leányaink között. Az éjszaka már a következő napba nyult belé, mire pihenőre térhettünk.

Másnapra, 24-ére a havazás elállott, s így reggeli után végig járhattuk az Ilicát és néhány népesebb utczát, majd megnéztük a Jelasics szobrot a hasonlónevű téren és Zágráb legbecsesebb műtörténeti nevezetességét, a csúcsíves érseki székesegyházat. Innét a délszláv akadémiába mentünk, melynek földszintjén megnéztük a régiségtárt és második emeletén a Strossmayer-féle képtárt. Végül megtekintettük az államvasutak ujonnan épült négy osztályu elemi iskoláját, a melyben Zsilavecz vezető-tanító kalauzolt bennünket, s a melynek IV. osztályu növendékei szép magyar népdalaikkal egy darab Alföldet varázsoltak elénk.

Villásreggeli után bucsut vettünk feledhetetlenül kedves, a régi magyar vendégszeretetet elénk varázsoló Matica igazgatótól, a bennünket szivesen és gondosan kalauzoló államvasuti tanítóktól. Kedves emlékekkel és tapasztalatokkal gazdagodva indultunk további utunkra, Fiume felé.

Zágrábon túl a Poszarina lapályos völgyén visz végig a vonat, majd Károlyvárosnál a Kulpát átlépve a Dobra völgyén felkanyarodik a liburni (horvát) Karszt lejtőire, hogy elérve Lics-nél legnagyobb magasságát, hirtelen eséssel és merész kanyarulatokkal

szálljon alá a Quarnero öblén fekvő Fiuméba. A ki az útat Károlyvárostól-Fiuméig megtette, azt sohasem feledheti el. Az itt elő- és eltünő kép megragadja a sík és hegylakót egyaránt. Egy ideig a Dobra völgyén halad a vonat; jobbra-balra erdőségeket, várromokat hagyván maga mögött; majd Cameral-Moraviczán túl elhagyja a folyó völgyét és átlép a tipikus Karszt vidékére. Az erdőségek lassanként eltünnek, a szem jobbra-balra hegyektől kerített sivár kőmezőkön, teknőkön, horpadásokon nyugtalanul surran át, keresve oly pontot, a melyen megpihenhetne. Most a tájék a rendesnél is vadabb és megdöbbentőbb. A meddig a szem ellát, mindent jéggé szétfolyt hó takar; a csenevész boróka-bokrok jégvirágoknak látszanak, a kőtuskók és háztetők jéggel vannak borítva. Licsen túl félelmes lökéssel ront egy-egy szélroham vonatunknak, lelökéssel fenyegetvén azt a tátongó mélységbe. A félelem tükröződik vissza leányaink arczán, a midőn elhangzik egy-egy őrületes lökésre e szó: a bóra! Valóban az volt, még pedig a legvadabb fajtából való. Ha valamivel késünk, megakadályozza tovább haladásunkat, mi ott vesztegelhettünk volna a Karszt hozzáférhetetlen magaslatain, míg a kegyetlen elem meg nem könyörül rajtunk. A borzasztóan fenséges látványt leirni nem lehet, azt látni kell. Nem merülhetünk belé a látvány élvezetébe, mert nemsokára elhangzik ez az örömkiáltás: a tenger! A Karsztnak, a bórának és a tengernek együttes hatása a társaság nem egy érzékenyebb szivű tagjának szemeibe könyeket csal; más ujjongva, egy harmadik szótlanul, mereven nézi a jégkoczkákat, kandirozott csenevész fákat, a tomboló bóra által felkavart és habzó tengert. A vonat a Karszt lépcsőin mind lejebb száll, míg bejut a Draga völgyébe, a hol lassanként elhagyva a Karszt vidék jellegét, zöld babérczserjék, olajfák és cyprus pyramisok között egy utolsó alagútat maga mögött hagyva, befut a dédelgetett magyar kikötővárosba: Fiuméba. Alig van időnk felocsudni és a bizarr látvány hatását leküzdeni: máris Fiume mozgékony és vidám utczáin, magas házai között vagyunk, örülve az ismerősöknek, a kinálkozó tanulságos és élvezetes látványoknak.

A fiumei állomásra délután robogott be vonatunk. Itt a fel-

sőbb leányiskola egy tanára és tanítónője, ismerőseink és tanítványaink vártak bennünket és kalauzoltak szállásunkra, a Hotel Deákba. Növendékeink a testület nőtagjaival a felsőbb leányiskola igazgatójának, Gross Leopoldinának szivességéből a felsőbb leányiskola helyiségeiben nyertek szállást. Másnap, 25-én reggel, erős bóra ébresztett fel bennünket. A dühöngő szélvész nemcsak az utczán való járást nehezítette meg, hanem a vasuti és hajóforgalmat is megakasztotta; bennünket azonban nem gátolhatott kitűzött programmunk betartásában. Első sorban a kikötőbe mentünk, a hol az Elevatort tekintettük meg. Itt szivesen hozták működésbe az emelő gépeket és szerkezeteket, s mutatták meg az egész berendezést. Leányainkat azonban jobban érdekelte az a fölséges kilátás, a mely a magas épület párkányáról egy oldalt a bóra által feltúrt tengerre, Ikára, Abbaziára és Voloscára, a szemben fekvő Cherso és Veglia szigetekre nyílik, más oldalt pedig a hófedte Karsztot tárta elénk. Ettől a kilátástól alig tudtunk megválni.

Az Elevátorból a nem messze fekvő kávémosó- és hántológyárba vezettük növendékeinket, a hol az igazgató a legnagyobb előzékenységgel mutatta be mindazon munkálatokat, a melyeken a nyers kávé keresztül megy mindaddig, a míg a pörkölésre alkalmas fényezett kávé lesz belőle. Most megtekintettük a gyárhoz tartozó hatalmas fűszer- és thea-raktárakat. Innen az árúcsarnokokba és a halpiaczra mentünk; halat azonban, miután bóra idején halászni nem lehet, legnagyobb sajnálatunkra nem láttunk. Délutánra a bóra kissé lecsendesedett, s megtehettük utunkat hajón *Abbáziába*. A testület néhány tagja a délelőtt folyamán Szapáry László gróf kormányzónál tisztelgett, a ki ez alkalommal meghívta intézetünket 27-ére, a budapesti tanítókkal megteendő czirkveniczei kirándulásra; utunk kötött volta miatt a legnagyobb sajnálattal a meghívást el nem fogadhattuk.

Abbázia a Monte-Maggiore tövében, a bórától és siroccótól védett helyen, az öbölre néző lejtőn fekvő üdülő- és fürdőhely. Tropikus növényzetével meglepő ellentéte a rideg, kopasz és ez idő szerint hóval fedett Karsztnak. Mohó vágygyal lépünk a kis paradicsom földjére, nem tudván betelni egyfelől a pompás villák-

kal és ültetvényekkel, másfelől a zöld és kék színek gazdag változataiban pompázó tengerrel. A tengerfeletti út egyoldalt Ika felé, másoldalt Volosca felé visz, mindenütt kilátást nyújtván a tengerre és lépten-nyomon szebbnél-szebb villákkal van szegélyezve. Legjobban megkapta leányaink figyelmét ez utóbbiak közül a Stefánia-villa remek pálmáival és tarka virágágyaival. Jóízü ozsonna elköltése és a garmadával összevásárolt levelezőlapok feladása után kiki emléktárgyat vásárolt magának és hozzátartozóinak. Miután még egyszer végig tekintettünk a lábaink alatt habzó tengernyújtotta látványon, beszállottunk hajónkba, hogy visszatérjünk Fiuméba. A hajóról jól áttekinthető a fiumei öböl; a hüvös est azonban csakhamar hajónk fülkéjébe űzött bennünket, a hol hangos szóval, szinte gyermekes kedélylyel beszélték meg növendékeink a a változatos és feledhetetlen benyomásokat. Este Donáth Imre tanfelügyelő szives meghivására elvittük növendékeinket a magyar tisztviselők egyesületébe, a hol Dunay főgymnasiumi tanár tartott érdekes és tanulságos előadást a spectral-analysisről. Felolvasás után a fiumei magyarság tánczra perdült, nem kimélvén a győri leányokat sem, a kik feledve a két napig tartó fáradalmakat, magyaros hévvel áldoztak a táncz múzsájának; ez természetesen csak rövid ideig tarthatott, mert hiszen másnap még fáradságos programm állott előttünk.

Reggel az ég a maga déli kékségével ragyogott reánk. Mindenekelőtt a *Corsora* mentünk, belevegyülve a tarka és élénk fiumei népáradatba. A város tornyán túl a szűk utczákban a déli népéletet láttuk magunk előtt zsibongani; itt van a római kapu, állitólag II. Claudius császár diadalíve; a hajdani fellegvár (castelló) a kir. ügyészséggel; alább a fiumei városház, a melynek zárt terén rendezik az autonomisták Magyarország ellen ártalmatlan tüntetéseiket. Megnéztük Fiume védszentjeinek, Vidnek és Modestusnak templomát, a melynek főoltára fölött ott van a csodás feszület, a melyhez a templom építésének legendája fűződik. Lonzarich Péter kártyán sokat veszítvén, e feletti elkeseredésében ittas fővel követ hajtott a kereszten függő Jézusra; a dobás helyén vér szivárgott ki; ennek csodájára emelte Fiume a templomot. A Fiumara csator-

nán átkelve, mintegy 400 lépcsőn jutunk fel Tersatóra, a hatalmas Frangepánok régi várának elég ép romjaira. A várrom bástyáiról és kerek tornyairól elragadó kilátás nyilik a Recsina völgyére, Fiuméra, Ikára, Abbáziára, Voloscára, a csodáskék tengerre és a szemben levő szigetekre. Oly elragadó kép ez, hogy az ember alig tud tőle megválni. A várban a jelenlegi birtokosok, Nugent grófok kápolnája, régiséggyűjteménye, az udvaron a marengói csata diadaloszlopa van. A vár mellett Madonna del Mare híres búcsújáró temploma áll, a melynek nevezetességei a Lukács evangelista festette és a számos, többnyire viharüldözte hajót ábrázoló fogadalmi kép, a melyek a falakat borítják. A templomhoz tartozó zárdát ferenczrendi barátok birják. Tersatóról jól épített kanyargós kocsi-úton megyünk vissza Susákon keresztül Fiuméba. Az út minden kanyarulatánál új kép tárul elénk, de leköti figyelmünket a fejlődő horvát város is. Fiumében a kikötő építményeit és egy Braziliába induló hajó belsejét tekintettük meg; végre fáradtan térünk vissza szállásunkra, a Deák-szállóba, hogy elköltvén ebédünket, délután hajón kirándulást tegyünk — *Buccariba*. Előzetesen azonban megtekintettük a felsőbb leányiskola épületét és a fölötte fekvő kormányzósági palotát.

Buccari Fiumetől délre, hasonnevű szük öböl legvégső pontján fekvő ősrégi város. Három oldal felől a Karszt meredek falai védik; a tengerrel szűk bejárat tartja az öblöt összeköttetésben. Az odáig vivő másfél órai tengeri út a szőlő- és olajfa-ültetvények által tarkított lejtős part alatt visz el. Elhagyva Martinchizzát kicsiny öblével és vesztegzárával, a parton kicsiny községek maradnak el templomaikkal és messzire fehérlő házaikkal. A buccari-i öböl bejárata fölött fekszik Portoré erődjével, a tengerbe szögellő földnyelvén világító toronynyal és a Frangepánok régi várával, melyben jelenleg franczia hittérítő jezsuiták laknak. Innét az északra nyúló öböl végeig már rövid az út, s csakhamar elértük czélunkat. A part mentén is, de az öbölben még inkább feltűnnek a rézsút álló magas létrák kosaraikkal s a kosárban ülő halászszal, a ki apró kavicsokat dobálva ingerli a tinhalak kiváncsiságát, csalogatván őket a hálóba. Buccariban megnéztük az öbölre néző

várat, a templomot, s a város szűk, lépcsős utczáit. Egyik vendéglőjében elfogyasztottuk olcsósága által feltünő ozsonnánkat, megízleltük a horvát tengerparti bort, s érzelmeinknek a Szózatban, Hymnusban s népdalainkban engedtünk kifolyást. A hajó hét órára vitt vissza bennünket Fiuméba; ezt az útat azonban a hideg tengeri levegő miatt a hajó fülkéjében töltöttük el.

27-én reggel búcsut véve azon kedves ismerőseinktől, a kik az állami elemi és felsőbb leányiskola tanítónői karával együtt két napon keresztül szeretetreméltó kedvességgel kalauzoltak bennünket, elhagytuk Fiumét, hogy az istriai Karszt híres látványosságát, az adelsbergi cseppkő-barlangot megtekintvén, Gráczon keresztül Győrbe visszatérjünk. A vonat itt fokozatosan kapaszkodik fel a Karszt magaslataira; a tenger még egy ideig látható, majd eltünik, s csak a szemben fekvő szigetek ormai emlékeztetnek a látottakra. Ismét benne vagyunk a Karszt teknőiben, horpadásaiban, de a növényzet itt többé nem marad el tőlünk. Szent Pétert elhagyva, a legközelebbi állomással *Adelsbergen* vagyunk. Az előző napok hóviharai ölnyi magasra hordták össze az út mellé a havat, nehezen tudtuk az állomástól mintegy 20 percznyire fekvő barlangbejáratot elérni. A barlang kezelősége személyenként 50 kros kedvezményes áron engedett be bennünket (a rendes belépti díj személyenként 2·50 frt.).

A barlang bejárata vasrácscsal van elzárva; mögötte a *Poics* patak, a mely a völgyben még malmokat hajt, rohan nagy zúgással a feneketlen mélységbe, hogy hosszú földalatti útjából Plaminánál mint Unz ismét előtörjön. A barlang bejáratától nem messze van annak legmagasabb üregе: a dóm. Innét lépcsőkön fölfelé haladva, eljutunk a Ferdinánd-barlangba. Nagyobbrészt szélesebb járókon, fantasztikus és szemkápráztató cseppkőképződmények között eljutunk a gyönyörű tágas tánczterembe, a hol pünkösdkor a vidék lakossága tartja évről-évre tánczmulatságait. Ettől kezdve a legcsodálatosabb alakú és színü stalaktitok és stalagmitok közepett, a barlang legszebb, első pillanatra mesterségesnek hitt képződményéhez: a függönyhöz jutunk. Onnét a kijárat felé vivő úton a csodás kálvária-hegyet érjük. Növendékeinket a természet ezen

csodája a másfél óráig tartó káprázatóan változatos barlangi úton jóformán megnémította, s legfeljebb a csodálkozásnak egy-egy kitörő hangja volt az egész úton hallható. Kijövet az egész látvány álomnak tűnt fel, valódiságáról elfáradt tagjaink, a Poics zuhogó hulláma és a mélységben tajtékzó habjai győznek meg bennünket. Álomkép volt az a mese-világból, a melynek kőalakjai még soká káprázatták lelki szemeinket.

Kocsikon tértünk vissza az állomásra; csak annyi időnk volt, hogy a jegyeket megváltsuk, s azonnal indultunk tovább Grácz felé.

Grácz a Mura két partján, az Alpes szelidebb völgyében épült kies fekvésű város. Délelőtt legnevezetesebb utczáit és épületeit, majd muzeumait tekintettük meg. A Joanneumban érdekes időszaki kiállítást találtunk, de legjobban megragadták figyelmünket a gazdag néprajzi, természetrajzi, érem- és régészeti gyűjtemények. Magyarázattal mindenütt Lacher Károly, muzeumi igazgató, szolgáit, ő kalauzolt bennünket végig a rendkívül gazdag tartományi fegyvertáron is. Délután siklón a Schlossbergre mentünk, a honnét gyönyörű kilátás nyílik a körülötte épült városra, bájos környékére, a Mura völgyére s a távolban fehérlő Alpesekre. Lejövet a városi tanszermuzeumot tekintettük meg, a főbb teremben rendszerezve kiállított tárgyak növendékeinknek sok tanulságot szolgáltattak. Nem hagyhatom felemlítés nélkül a terjedelménél (12 Ha) és gondozottságánál fogva egyaránt páratlan városi parkot; ezen keresztül haladva, szemünk lépten-nyomon csodálatosan gondozott ültetvényeken és sűrűn elhelyezett műemlékeken akad meg. A napot s ezzel együtt tanulmányutunkat azzal fejeztük be, hogy Mária Trostra tettünk feledhetetlenül kedves kirándulást. A híres búcsújáró hely temploma kúpalakú hegyen áll, a melyre lépcsőkön lehet feljutni s a hol a lélek ájtatosságát a fenséges természet minden bizonynyal csak emeli.

Másnap reggel az osztrák államvasutak indóházában vonatra szállottunk s vidáman indultunk haza Győr felé. A vonat itt bájos, gyógyforrásokban bővelkedő vidéken visz keresztül, majd Fehringen túl átlépi az osztrák határt s Gyanafalván kitörő lelkesedéssel üdvözöljük páratlan hazánkat. A vasmegyei dombok gyorsan

mögöttünk maradnak, majd a kis magyar Alföldön, Szombathelyt, Kis-Czelt és Pápát mögöttünk hagyva, délután 4 óra 37 perczkor a győri pályaudvarba érünk. Az állomáson otthonmaradt kollégáink és növendékeink, hozzátartozóink és ismerőseink üdvözölnek bennünket. A viszontlátás öröme elfeledteti összes fáradságos viszontagságainkat, ellenben előtérbe tolja feledhetetlen emlékeink sokaságát s valamennyien palástolhatatlan örömmel festjük ezeket itthon maradt társainknak, szüleinknek és ismerőseinknek.

A tanári testület pedig levonta a kirándulás tanulságait. A hét napig tartó út tapasztalatai a legkedvezőbb arányban állottak a személyenkénti 28 frtnyi költséggel. A kisérő tanárok és főként az igazgatónő, ki növendékeit sehol és soha egy pillanatra sem hagyta el, a felügyelettel járó fáradalmakat áldozatúl annál szivesebben hozták meg, mert ezzel a tanulságos úttal oktatásukhoz és nevelésükhöz sokáig ki nem meríthető eszközöket nyertek. A tanulmányút sikerei által ösztönöztetve testületünk az ily kirándulások évről-évre való ismétlését s ennek érdekében kirándulási-alap létesítését határozta el.

Mielőtt ismertetésemet befejezném, a hála adóját kell lerónom s ezt valóban készséges örömmel teszem. Lehetetlen mindazoknak egyenként köszönetet mondanunk, a kik utunk sikerét jóindulatukkal, erkölcsi és anyagi támogatásukkal előmozdították: fogadják azért hálás köszönetünket együttesen. Nem mulaszthatjuk azonban el, hogy a magas miniszteriumnak és közoktatásunk fenkölt vezérének, Wlassics Gyula miniszter úrnak hálás köszönetünket e helyen is ki ne fejezzük. Az ő közbenjárásának köszönhetjük azt is, hogy a déli vasuton félárú menetjegyet kaptunk. Kirándulásunk sikerét első sorban mégis igazgatónknak, Pataky Irmának kell betudnunk, a ki szívós erélylyel és lelkes buzgósággal a hosszú útat nemcsak a legapróbb részletéig előkészítette, hanem a társaságot páratlan gondossággal és lelkes kitartással vezette. Fogadja ezért e helyen is a tantestület, a növendékek és a szülők hálás köszönetét.

Győr. *Mohar József.*

NYUGODJÉK CSÖNDESEN. . . .

(Váradi Luiza emlékezete.)

«. . . Mint dult lant után
A megtört zengemény:
Úgy vész el sok derék
Pályája közepén.»

Vörösmarty M.

Egy derék tanítónő fölött hangzott el ismét e szomorú ige: nyugodjék! Nyugodjék örökre! Egyike ama tanítónőknek, a kik egész lelkökből küzdenek és dolgoznak a magyar nőnevelés ügyéért, nincs többé! Valahányszor e két rövid szót hallom: nincs többé . . . mindig megdöbbenek. Két kis szó, mely megmond mindent, befejez mindent. S ha ez elhangzott már: nincs többé remény és kegyelem számunkra. Különösen megdöbbenek akkor, ha olyan személyiseg fölött hangzik el, a ki még sok és nagy szolgálatokat tehetett volna a társadalomnak, s így hazájának. S most alig találok vigasztalást. Hiszen az elhunyt: *Váradi Luiza*, ó-tordai, állami polgári iskolai tanítónő példányképe volt a valóban derék magyar tanítónőknek!

Élete delén, 43 éves korában ragadta el a halál (Született Déván, 1856 jan. 13.).

De a borzasztó kór már egy évvel előbb lehetetlenné tette, hogy tovább munkálkodjék azon a pályán, a melyet annyira szeretett, s a melyen őt annyian szerették.

E munkaképtelenség miatt vigasztalhatatlan volt. Pedig 20 évi tanítónői működése alatt olyan fáradhatatlanul buzgólkodott e pályán, hogy méltán kereshetett volna vigaszt a költő eme szavaiban: «Életünk égő szövétnekhez hasonló, mely majd lassabban,

majd sebesebben, de szüntelenül fogy. Boldog, ki, midőn létének e mulandóságára gondol, azzal vigasztalja magát, hogy sokaknak világított.» (Br. Eötvös J.) *Váradi Luiza* 1877-ben a bánffy-hunyadi felső leányiskolában kezdte meg tanítónői pályafutását.* Magyar nyelv és irodalom, történelem és földrajz voltak a főtantárgyai itt és később, 1878-tól kezdve a tordai állami polgári leányiskolában, a hol, mint rendkívüli tantárgyat a franczia nyelvet is tanította.

S ezeket olyan lelkesültséggel, olyan szeretettel, a valódi honleányi érzés olyan melegségével, hogy lelkesültséget, szeretetet tudott önteni még a legközönyösebb természetű gyermek lelkébe is.

S azonkivül értett ahoz a ritka művészethez, hogy se többet, se kevesebbet ne mondjon tanítás közben, mint a mennyit épen mondania kell a végett, hogy a gyermek értse, szeresse és szívesen, könnyen megtanulja, a mit tanulnia szükséges.

Ezért mondta nem egy tanítványa: «A mit Váradi Luiza kisasszonytól tanulunk, azt soha sem felejtjük el! Igen, mert ő mindig meg tudta fontolni, hogy mennyit és mit tanítson, s a mellett szépen és szive egész melegével tanított, oktatott.

S noha a kór ott lappangott már évek óta a szervezetében: ezt soha sem szenvedték meg a tanítványai. Nyugodt, derült, higgadt volt mindig, s fölötte igazságos, a mit a gyermek úgy észre vesz, s a mi az ő szemében a jó tanításnál is többet ér.

Sőt nem egyszer szólt így hozzánk: «Úgy szeretek tanítani! A tanteremben, a gyermekek közt mindent elfelejtek. Csak a czél lebeg előttem, s nem érzem a jövő aggodalmait!»

Különben kivette részét a munkából mindenütt. Egy ideig, mint tantestületi *jegyző* —, később, mint segélyegyleti *alelnök* dolgozott a közügy érdekében. Irt könyvismertetést. Tartott több nyilvános tanítást.

S legfőbb jutalma e pályán az volt, hogy reá nem alkalmaz-

* A kolozsvári tanítónőképző intézetben tanult s azt kitünő eredménynyel végezte. Magánúton készült a polgári iskolai tanítónőképző vizsgálatra és azt Budapesten, 1879-ben le is tette.

ható a «Quem dii odere» panaszszava. . . Reá nem illenek Arany János eme szavai sem:

«Kedv, ifjúság erő, szellemvagyon
Ma is gyakorta mind hiába vesz;
Homályos a czél, tömkeleg az út,
S kit e pályára Isten átka sodrott,
Szivvérét ontsa bár, mint pelikán,
Hálátalanságot növel magának . . .»

Ifjan, kellő ismerettel fölfegyverkezve fogott a munkához. Szellemvagyonát később is mindig gyarapította folytonos tanulással, olvasással, irással, a míg csak erői engedték. Szűnidők alatt több utazást tett (tanítónői fizetéséből megtakarított filléreken) leginkább itthon, hazánk földjén; de járt Svájczban, Olaszországban és Párisban is.

A *czél* pedig — a mennyire emberileg lehetséges — világosan állott előtte; pályáját szerette, s így áldásnak, nem átoknak tekintette.

A hálát — a mennyiben e földön föltalálható — föltalálta tanítványai és kartársai szeretetében. Azok, a kik a tanítványok *javához* tartoztak, mindig a legnagyobb szeretettel, elismeréssel beszéltek róla.

Bár magas foku intelligenciájánál fogva igen ügyes tollal írt: mégis nehezen lehetett rávenni, hogy gondolatait irásba foglalja . . . S bizalmas, meghitt körben többször fejezte ki rosszalását az olyan irónőkre nézve, a kik valódi hivatás, szellem, ismeret és tehetség nélkül írnak, a kikben több a merészség, mint a tudás. «Olyan sok hiábavalóság jelenik meg amúgy is nyomtatásban, miért gyarapítsuk mi nők is az ilyen üres, értéktelen irka-firkák számát. Ha a nő ír, irjon olyat, a mi érdemes arra, hogy más ember is elolvassa, hogy a világ tudomást vegyen róla!»

Ilyen gondolkozás mellett persze, nehéz volt őt arra bírni, hogy valamit irjon. Csupán iskolai ünnepélyek, tanítógyűlések és hasonló alkalmakkor, midőn kötelességérzetére hivatkoztak, határozta el magát arra, hogy irjon és fölolvasson. Ilyen alkalom pedig főleg Ó-Tordán többször akadt.

S így több szakértelemmel írt tanulságos értekezést s más effélét őriz Váradi Luizától az ó-tordai polgári leányiskola irattára.

Ilyenek például — hogy csak egynehányat fölemlítsek:

1. «Mennyiben helyes az egyes tantárgyak tanításánál a tankönyveket nélkülözni és a tanítást *jegyzetek* vagy *diktálás* által eszközölni?»

2. Az iskolai *versenyzés* hasznos-e vagy káros a növendékek jellemfejlődésére, s a tanító nagy súlyt fektessen-e reá, mint a tanítás sikerét előmozdító eszközre?

3. Mit tehet a tanító, hogy növendékeiben a *nagyzásra* való hajlam kifejlődését megakadályozza?

4. A népiskolai olvasókönyv szerkesztéséről is értekezett . . . Továbbá:

5. A *házi* és *iskolai* nevelésről és

6. A hazai nevelésügyről.*

7. Legutoljára 1897-ben egy elhunyt kartársa fölött tartott emlékbeszédet. (Nagy Béla, polgári isk. tanító halála alkalmával.) E dolgozatok *Váradi Luizát*, mint mélyen gondolkozó, mélyen érző, pædagogiai kérdésekben élesen látó tanítónőt állítják elénk.

Valóban nem csoda, hogy főleg a tordai polgári leányiskolai tantestületet oly mélyen meghatotta e haláleset.

A lelkiismeretesség, buzgó kötelességtudás, nemes jellem, ész- és szívjóság olyan tulajdonok, a melyek a legtöbb esetben kivívják a számbavehető emberek becsülését és szeretetét.

És *Váradi Luizában* ilyen társat vesztett a magyar tanítónői kar.

A halál márczius 30-án szabadította meg hosszú, hosszú szenvedésétől, mely életét főleg az utóbbi években sokszor mélyen elkeserítette. Hiszen gyötrelem volt az már inkább, mint élet. Érezte, nagyon is érezte ama reá nézve kétségbeejtő igazságot: «Nem ott a halál a hol a temető.»

Vallásos lelke csak a hitben kereshetett vigaszt. Követte az irás szavait:

* Az 1—7. pont adatait *Fekete Ilka* ó-tordai polgári isk. tanítónő szivességéből közlöm.

«Szenved-e valaki közületek! Imádkozzék!
Öröme vagyon-e valakinek! Dicsérje az Istent!
Beteg-e valaki köztetek! Imádkozzanak érette!
Imádkozzatok, hogy meggyógyíttassatok.»

És végre meggyógyult . . .

Április 1-én temették el az ő-tordai temetőben a legnagyobb fájdalommal, a legmélyebb részvéttel.

És mi hasztalan kérdezzük: miért kellett élte delén örökre távoznia körünkből annak, ki még oly sokat tehetett volna iskolája, s így a magyar nőnevelés- és oktatásügy érdekében!

Hasztalan . . . Csak könyek felelnek . . .
Hull könyü a hamvadó porára . . .
Alszik ő; nem ébred föl zajára . . .

Kolozsvár. *Binder Laura.*

A MUNKA POEZISE.

Ünnepnapokon, ha az iskolaport kissé leráztam magamról, szeretek beletemetkezni egy-egy nagy könyvbe, olyan félébe, melyből hivatásomhoz bátorítást, tudást és lelkesedést, szóval új erőt meríthetek. Így merültem el egyszer Gottfried Pfeuffernek «Beiträge zur Geschichte der Kunstgewerbe» című munkájába. Mintha messzebb láttam volna, mikor a könyvet letettem a kezemből. Boldog Isten! Mennyi tanulni való áll előttünk, munkatanítónők előtt, ha meg akarunk felelni hivatásunknak, ha nemcsak egy-két munkanem technikájára akarjuk megtanítani tanítványainkat, hanem azt akarjuk, hogy a munkát megszeresse, hogy tudjon értelemmel és izléssel dolgozni; ha azt akarjuk, hogy a munka az ő és családja erkölcsi életének alapja legyen. És ha tanulmányainkba belemélyedünk, mennyi igaz elemével találkozunk a szépnek, a mely igaz gyönyörűséggel tölti el lelkünket és magasztos, de megvalósítható célokat tűz munkálkodásunk elé.

Pfeuffer érdemes munkájából merített ösztönzésből kifolyólag rajta voltam, hogy tanulmányaimat a rendelkezésemre álló szegényes eszközök segítségével kibővítsem. A «Nemzeti Nőnevelés» tisztelt szerkesztője szívességéből közreadom itt főbb vonásokban a nyert benyomásokat. Talán arra ösztönzi ez szerencsésebb fővárosi társnőimet, hogy felhasználva a múzeumok és könyvtárak rendelkezésre álló kincseit, értékesebb közleményekkel gazdagítják ez irányban igazán szegény irodalmunkat.* De, hogy a dologra térjek, rövid pillantást vetek a himzés történetére, hogy rámutassak, mint haladt a munka és a poezis mindig karöltve.

* Készséggel fogadjuk az ilyen irányú tanulmányokat. *Szerk.*

Már a legrégibb ókorban szokás volt, ruhadarabokat a legkülönfélébb kivarrásokkal diszíteni. Ezt láthatjuk az egyiptomiak, assirok és görögöktől fenmaradt faragásokon, szobrokon és másnemű tárgyakon. Eszerint a hímzés művészete körülbelül olyan régi mint a szövés feltalálása.

Hajdan, Kis-Ázsia közepén Phrigia egyik uralkodóját valószínüleg nem nagyon foglalták el kormányzói gondjai, ha annyit tudott külsejével foglalkozni. Sokáig töprenkedett e fejedelem azon, hogyan tudná környezetét pompás megjelenése által leginkább bámulatba ejteni? Hosszú búvárkodásának eredménye az volt, hogy szövött ruháira különböző alakokat varrt fel s helyenként pld. színes szálakat húzott be.

Így lett e királyi férfiú a hímzés feltalálója! Ime, a kézimunka terén is találkozunk azzal az igazsággal, hogy a hiuság megtestesülése — a férfiú.

A klasszikus ókorban hímzett ruhákat phrigiai öltönyöknek hívták, a hímzőket pl. «phrygiones»-eknek és az aranyhímzést auriphrygiumnak nevezték; miből arra következtethetünk, hogy a phrigiaiak a hímzést magas tökélyre vitték.

Azonban Ázsia többi népénél is hamar elterjedt a hímzés s talán mert olyan nagyon régen gyakorolták, találjuk a mai török nőknél a legszebb hímzéseket. A Balkánon, pld. Bosniában az ottani török nők munkája remek. Nálok láthatunk olyan antique «jagluk»-okat, melyek déd-déd apáktól maradtak. Pókhálószerű, finom szöveten a legpompásabb arany és selyemhímzés. Legtöbbször mindakét oldala egyenlő e munkáknak; ez az a különös genre s ebben rejlik a művészet.

Homer szerint az Olympus istennői hímzéssel foglalkoztak. A klasszikus ókor legszebb asszonyáról, Helenáról is azt mondja a költő, hogy gyönyörűen hímzett. Nem érdektelen a hímzés történetével egybekötve a tű különféle átalakulása is.

Az első tűk feltalálását, melyek állítólag tövisek voltak, a régiek Bellona istennőnek tulajdonítják. Később állatok töviseit használták és a legalkalmasabbak voltak a halak szálkái. Azután midőn az emberiség a fém szolgálatának birtokába jutott, könnyű

volt e természetes tűk helyett művészi úton készülteket használni.

A görög, római kultura maradványaiban olyan izléses és művészi kivitelű tűket találunk, hogy azok még ma is mintául szolgálhatnának. A himző anyag pedig a legkülönfélébb volt. Mexiko asszonyai pl. színes tollakat dolgoztak fel; de a leghasználatosabb volt a festett pamut. Aranynyal Attalus (Pergamum) király alatt hímeztek először, míg az ezüst hímzés csak a bizantiniai császárok alatt jött divatba. Tű segítségével virágot, gyümölcsöt, emberi és más alakokat selyemre és más szövetre hímezni szintén nagyon régi technika. Mindazon minták, melyeket görög és assiriai alakokat jelképező képeken látunk *tű munkák* és *nem szövések;* mert az egyiptomi szövőszék olyan egyszerű szerkezetű volt, hogy azon nem szőhettek mintákat, hanem kézi hímzéssel pótolták azokat.

Egyptomban sajátitották el az izraeliták is a hímzés művészetét s a bibliában sok érdekest olvashatunk a zsidónők kézimunkáiról. Babylon különösen híres volt hímzéseiről.

A görögök Minerva istennőt tartják a hímzés feltalálójának, kiről Ovid azt mondja, hogy tűmunkái olyanok, mint a legszebb festmények. Kétségenkívül a perzsák hozták Ázsiából a hímzést Görögországba.

Nagy Sándor, Julius Cæsar nagyrabecsülték a szép kézimunkát és szívesen ékitették magokat vele. A római matronák rangjokat s korukat jelezték a ruhájukon levő hímzések által. Plinius szerint a korabeli nők régi hímzéseket körülvágtak s azokat új szövetre varrták, a mi nem egyéb, mint a mit mi «Applicatio»-nak nevezünk.

Byzanz sokat tett a hímzés terén. Különösen a kelet római császárok idejében, midőn az alattok álló görög lakosok foglalkoztak ilyen nemű munkákkal. Byzanzból jutottak e dolgok keresztény templomokba, oltárokra, falakra, hová később ünnepélyek alkalmával szőnyegeket feszítettek a mozaikok és festmények helyébe. Még többet tettek a hivők, Krisztus életét ábrázoló képeket hímeztek ruháikra. Ez olyan contour-hímzés volt, melyet újabban mi is szép eredménynyel alkalmazunk megfelelő tárgyakon.

Nyugat-Európába Kr. u. hétszáz évvel jutott a hímzés és Angolországban talált megfelelő talajt. Akkor Britannia hét királyságra volt osztva s a különböző udvaroknál nagyon pártolták a hímzés művészetét. Itten jutott e munka először női kezekbe.

A germán népeknél mindjárt kezdetben nők foglalkoztak kézimunkákkal, legfeljebb ha templomi tárgyak készítésére jártasabb kezek kellettek, akkor végezték barátok. Apáczák dolgoztak csendes magányban s innen hatott királyok és fejedelmek udvarához, nagyok és gazdagok leányaihoz. Előkelő hölgyekhez rendesen «egy mesternőt» hozattak, ki aztán beavatta őket a hímzés titkába. Kevésbbé vagyonosak zárdákba küldték leányaikat, hol aztán a kézimunka tanulásával töltötték az időt.

Így tanulták meg magas rangu nők férjeik öltönyeit művésziesen ékíteni czímerekkel s képekkel.

Ebből az időből, a XI. századból ered Gizella szt. István neje által hímzett koronázási palást.

Ezelőtt két évvel volt alkalmam a zárdában egy papi öltönyön dolgozni, mely Mária Terézia idejéből való s melyet állítólag az ő lányai hímeztek. Ez a legszebb lapos-hímzés volt. A mi feladatunk abból állott, hogy kivágjuk a virágokat a már rongyos selyemből s azokat új moire-ra aplikáljuk. Szaporátlan dolog volt nagyon, de azért kedvesebb kötelességet nem végeztem soha. Mindennap új illuziókkal ültem munkámhoz és kerestem az öltések között a királyi nők elrejtett gondolatait. Milyen eltérők lehettek azok a mieinktől, a jámbor apáczákétól és a mi, igénytelen növendék-gondolatainktól.

A germán népek között az angol karolta fel a hímzést legelőbb, nálok Matild, hódító Vilmos neje remekelt e téren. Katalin VIII. Henrik első neje, Stuart Mária, Erzsébet mind foglalkoztak művészi munkákkal. Hosszú időbe került, míg a kézimunka általánossá lett, s behatolt a polgári életbe s a családok is magokévá tették. Ez csak a XIII. században történt.

Azonban az abban az időben készült munkákat nem lehet a mai hímzésekkel összehasonlítani, melyeket a mi hölgyeink előrajzolt minták után készítenek; mert akkor, a munka az illető

himzőnő találmánya, tulajdon kompozicziója volt, s kifejezésre juttatta a művésznő izlését, egyéniségét. A fehérhimzés eredetével szintén a XI. században találkozunk; legelőször templomokban alkalmazták s csakhamar nagy kedveltségnek örvendett. A szines himzés a legszebb virágzásnak indult a XV. században, hol a festést pótolta. De már a XVI. században háttérbe szorult a mintás gobelin-szövés az «Arazzi» mellett, s helyet kellett engednie a fehérhimzésnek. Kitünő művészek, mint Paolo Veronese rajzoltak abban az időben himzési mintákat. A XVII. században hanyatlásnak indult a himzés művészete s noha a franczia forradalom előtt még gazdag himzések voltak láthatók a nagyok öltözetein: azokat hasonlítani sem lehetett a régi művészi technikákhoz.

Csak most, legújabban kezdi a himzés megint méltó helyét elfoglalni a műipar terén s különösen modern házi berendezéseinkben. Ez üdvös változást feltűnően észlelhetjük, ha csak pár évtizeddel ezelőtt készült munkákat szemlélünk. Mivel ékesítették akkor ügyes női kezek lakásukat? Divatban volt akkor valami szegmunka; ez a technika ma, módosítva, festéssel egyesítve, keleti szegmunka név alatt ismeretes. Ki ne látott volna már posztó munkát? vagy ne gyönyörködött volna haraszszal kivarrott papagájok, kutyák stb. csendes menageriájában? vagy keresztszemmel dolgozott rózsák és nefelejtsekkel ékesített szőnyegekben? Mindezek ma már, hála Isten! meghaladott izléstelenségek.

A himzés technikáját illetőleg, a mint azt fennmaradt mintákon látjuk, azt tapasztaljuk, hogy a középkorban különösen emberi alakok kivarrásával foglalkoztak; mely munkák a műtárgyak festésével egy fokon állanak és a selyem simulékonysága és fénye által még nagyobb hatást érhettek el általa. Így aztán egy tárgyon különféle technikákat alkalmaztak, a mint ezt a minta megkivánta, pl. arczokat lapos himzéssel dolgoztak, mert ez a legalkalmasabb az ecsetvonások utánzására. Ezeket a régi módi himzéseket templomi tárgyakon ma is láthatjuk s jóformán ezek a napjainkig fennmaradt egyedüli műhimzések.

És ma? Mintha nem fejlődnék kellő irányban a női munka, mintha keveselnénk jelentőségét, mintha a gépek korszaka hát-

térbe szorítaná? Humbolt azt mondja: a kézimunka szépséget, bájt kölcsönöz a nőnek — és igaza van. A női kézimunkában való jártasság a nőt, hivatásának tökéletesebb betöltésére segíti.

Munka által fejlődik a testi szervezet, munka tartja fenn az egészséget s általa jutunk ügyességre. Mértékletes munka ébreszti a figyelmet, élénkíti a képzelmet, üdíti a kedélyt, fejleszti az izlést, míveli az értelmet és alkalmat nyújt időnk értékesitéséhez. Munka szilárdítja a jellemet. Munka ment meg a szegénységtől, szolgaságtól, mert általa érvényesíthetjük ismereteinket, tapasztalatainkat. Munka által tehetnek szert családok és nemzetek gazdagságra, hirnévre.

Az ügyesen és szivesen végzett munka eltölti lelkünket a megelégedés vidám érzelmével, gyönyörködtet, sarkal, lelkesít, Istenhez emel. A művészet megértésére vezet és művészszé nevel. Szóval a munka æsthetikai hatása megbecsülhetetlen. S az az érzelmekben dús női kedély, mely észleli, hogy a női munkában mi a szép, a nemes, a fenkölt, a mely érzi, hogy abban a foglalkozásban mennyi a poezis, s e tárgy teljes æsthetikai és ethikai erejét lelkére hatni engedi, az a női szépség legnagyobb fokára emelkedett. A munkának ilyennemű hatása alatt jut a nő fegyelmezett lelkülethez, mely lelki fejlettségében aztán imádásraméltó.

A ki korán megtanította lelkét a szépben gyönyörködni, az üdvözölt. Így pl. egy szép nőtestvérünk láttára, lelki megelégedést kell éreznünk s gyönyörködnünk Isten remek alkotásában. Ha még az illető ruházatát is összhangba tudja hozni hajszinével, szépségével, alakjával, temperamentumával, még nagyobb lesz örömünk. A jól fegyelmezett lelkületü nőhöz nem fér irigység.

Azonban, hogy a munkának ilyen áldásos hatása legyen, szeretnünk kell azt. De mindenekelőtt meg kell, hogy ismerjük, mert a mit nem ismerünk, azt nem is szerethetjük.

A női kézimunkának sok ága van. Hogy nem mindenben rejlik költészet, az is igaz. S talán épen azok a legfontosabbak s első sorban azokhoz kell értenünk. Hogy a harisnyafoltozás nem valami lélekemelő, az tagadhatatlan, de hogy más fajú munkák azok legyenek, ahhoz is művészi ügyesség és művészi értelem kell.

Legújabban tágas tért nyitottak egy új technikának és ez a himzés és festés harmonikus egyesítése. Hogy az ilyen munkák kiviteléhez finom művészi érzék, æsthetikai izlés és nagy kézügyesség kell, az világos. Valódi értéket az ilyen munka csak akkor nyer, ha a rajz eredeti, a motivum képzelmünk szülötte.

Milyen ritkán találunk kézimunkáknál eredeti rajzokat! Már az iskolában nagyon felülszinesen veszik, a rajznak praktikus oldalát, a mit már abból látunk, hogy minden osztálynak megvan a kitűzött czélja s a legtehetségesebbnek sincs alkalma magát fejleszteni. Ha az iskolai rajzolás egész menetét tekintjük, látjuk, hogy a szem sistematikus képzése itten a fő, s a könnyebb dolgokról a nehezebbekre való haladása okvetlen elismerést érdemel, de azért ez egész rajzoktatás mégis csak theoretikus.

Hogy eredeti rajzokat teremtsünk, szorgalmasan kell tanulmányoznunk a mértani és művészi alapformákat, melyektől a rajz szépsége függ és gyakorolnunk kell magunkat jó minták helyes felfogásában és utánrajzolásában. Míg a legkülönnemübb motivumok nem lebegnek szemeink előtt, addig eredeti rajzról szó sem lehet.

Mintára szüksége van a rajzolónak épen úgy mint a művésznek, kinek, ha még olyan eredeti eszméje is van, sem nélkülözheti a modellt. Természetes, hogy az új munkába új szellemet kell lehelnünk, a stilszerüségről nem szabad megfeledkeznünk s szem előtt kell tartanunk az alakok helyes elosztását.

Rafæl Madonnáját számtalanszor copirozták, ez utánzatok művészi kivitelü képek lehetnek, de azért csak utánzatok s a művész mégis Rafæl marad. Ezzel azt mondjuk, hogy csak úgy lehetünk jogosan büszkék munkánkra, ha az nemcsak technikailag kifogástalan, de a rajz is saját compositiónk.

Hogy ilyen kompozicziókhoz idegen minták szolgálhatnak alapul, azt már előbb említém, épen mint a festő v. metsző modellt használ, csak saját gondolatainkkal forrasszuk őket össze. S így az iskolában mulasztottat, a rajz praktikus irányát, persze türelemmel, de helyes felfogással s tehetség hiányában szorgalommal lassan pótolhatjuk.

Egy jól sikerült munkánkon egész lényünk tükröződhetik vissza. Egy szerény kis virágcsokor, egy repülő Genius alakja, egy ornamentális rajzu gobelin-festésünkből az érzelmek egész tengere beszél. Természetes, hogy azokat csak olyanok fogják megérteni, kik ismerik a nő szívét, kik ismerik a női kézimunkát s kik mindakettőt szeretik. Az utolsó párizsi világkiállításon nagy feltünést keltettek Mankievic úrnő képei. Ezeken festés és himzés, az utóbbi a legkülönfélébb technikában, mint aplikáczió, lapos himzés stb. zsenilia zsinórok, selyem és arany passamanteria voltak művészi harmoniában egyesítve.

Ezeket a képeket, valamint olajfestéseket csak bizonyos távolból lehet valódi pompájokban élvezni.

Ezelőtt három évvel dolgozott bámulatos szorgalommal e hölgy még két képen, egy északamerikai múzeum számára, ezek ritka szépségökben az elsőket még felülmúlták.

Mankievic Henriett különben egy bécsi bankár leánya, jelenleg egy diplomata neje, most Drezdában lakik. Makartnak, a híres festőnek kedvencz tanítványa volt.

Nem lehet mindenki Mankievic, nem mindenkit áldott meg a jóságos teremtő ennyi geniálitással: hát az ne is kapaszkodjék a kézimunkák e magaslatára. Maradjon szépen az egyszerű de hasznos dolgok körében. Kössön, varrjon, ebben is lehet lelkikielégítést találni épen úgy, mint a művészi munkákban. Ez utóbbiak által æsthetikai szomjunk kielégítését keressük, míg ha kötünk, varrunk gyermekeinknek, környezetünknek, mások javára tettünk valamit s ez a női szívnek még természetesebb hajlama. Eredetiség és önálló gondolat mindenek fölött! s ha azt nem tudjuk megteremteni, törekedjünk a kézimunka terén is lehető legjobb minták utánzására. Ne fogadjunk el vaktában mindent. Hajmeresztő izléstelenséggel találkozunk pl. a német irodalomban «Häusliche Kunst» czím alatt.

Itten legtöbbször arra tanítanak, hogy csinálhatunk leggyorsabban egy pár ecsetvonással férjeink ócska czilinderéből egy papirkosarat, három régi seprűnyélből egy festőállványt s egy főkáposztát miként alkalmaznak ügyes női kezek faldíszül. Az új

iskolának ilyen irányú apostolait nem követjük; különben oda jutunk e téren, az izléstelenség ama fokára, hol jó nagymamáink voltak hárászmunkáikkal, tarka papagájok, újfundlandiak szerencsétlen utánzataival.

Végül egy pár szót a «kézimunka luxusról».

Milyen kábító fényűzéssel találkozunk iparkiállításokon. Bámulunk e gazdagságon, művészi érzéken és ízlésen, meglep valami új, bizarr, barock s azt hisszük, hogy még eddig nem is ismertük a luxus fogalmát. Mások közönyösen haladnak el, valószinüleg megszokták már e tárgyak nézését v. természetesnek találják azok használatát v. talán magok is könnyen juthatnak azok birtokába. A luxus relativ fogalom. Feltűnőbb lehet az egy igénytelen kis gyűrűben, mint a legdrágább brilliántban. A személytől függ, ki viseli.

A fényűzést és pazarlást jellemzi a helytelen viszony személy és anyag között. A pazarlás aranyat követel ott, hol ezüsttel is beérné, a fényűzés fejedelemhez illő környezetbe helyezi az iparost.

A fényüzés azonban finom alakot is ölthet, mint ezt művelt népeknél tapasztaljuk. Pl. a görögök, milyen nemes irányban űztek luxust, midőn a szerencsés hadjáratokban kapott kincseket művészetekre költötték, többek között drága hímzésekre is. Itten a luxus olyan fejlődésnek indult, mely ha eltekintünk attól, hogy a hozzá való pénzt nem mindig fáradságos munka által szerezték meg, semmi esetre sem rosszalható. Csak ha a fényes érem másik oldalát tekintjük s eszünkbe jut, hogy hány szerencsétlen rabszolga nyögött nehéz járom alatt, akkor nem békülhetünk ki teljesen az akkori culturával.

De a luxus mindenesetre itten érte el legszebb kifejezését. A fényűzés, ha anyagi jólét által nagyobb mérvben fejlődhetik, rendesen harmonikusan mutatkozik életszükségleteinkben. Ritkán űz valaki luxust egy irányban; ha igen, úgy az akkor különös szellemi irányt mutat, melynek magasabb indító okai vannak. Ilyen alakban, mint már előbb említém, nemes dolognak tekinthető a fényűzés.

Most csak azt szeretném tudni, hogy a művészi kivitelü kézimunkákat miért tartják luxusnak? Hiszen a művészet fejlődésére a luxus e neme okvetlen szükséges s az emberi nem művelődésére pedig a művészet van a legjobb hatással.

Különben mindegy, akár miért dolgozunk. Azért dolgozunk-e, hogy háziszükségleteinket fedezzük a munkával, azért-e, hogy szép érzelmünket kielégítsük általa, vagy azért munkálkodunk, mert ezt a luxust megengedhetjük magunknak: egyre megy, de dolgozzunk mindnyájan, dolgozzunk kedvvel, dolgozzunk izléssel; mert dolgozni kell mindenkinek, a koronás főtől az utolsó napszámosig, ha a teremteni tudás fenséges érzését, a munka poezisét, a legnemesebb, bár a legemberibb boldogságot élvezni akarja.

Pancsova. *Poznan Jolán.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Toldy Izabella halála. Fájdalmas megilletődéssel olvassuk az Egerben megjelenő «Népiskolai Tanügy»-ben, hogy *Toldy* Izabella, az angolkisasszonyok egri zárdájának és nevelőintézetének főnöknője, a kitünő magyar nevelőnő e hó 11-én meghalt. 44 éves tanítónői munkássága alatt a szeretet mérhetetlen kincseit rakta le a gondjaira bizott leánynövendékek lelkében, nem csoda, ha országszerte gyászt és bánatot találunk a volt növendékek és azok szülői körében. *Toldy* Izabellának az egri nevelőintézet kifejlesztésében és felvirágoztatásában soha el nem hervadható érdemei vannak, s kitünő nevelői egyénisége és a vezetése alatt álló intézet által a magyar társadalom nagy körére terjedő és maradandó nevelői hatása volt. Csak nemrég volt ez érdemeiért méltó ünnepeltetés tárgya, midőn két év előtt király Ő felsége a koronás arany érdemkereszttel tüntette ki. (Folyóiratunk az alkalommal közölte életrajzi adatait.) Szerény és nemes női egyénisége, mely soha sem kereste a földi dicsőséget, visszariadt az ünnepeltetéstől; ma már «elmulván rajta minden a mi földi», dicsőség és hála őrzi szép emlékezetét.

*

Hazafias ünnepek a leányiskolákban. Április 11-én úgy a fővárosban, mint a vidéken a leányiskolákban is megtartották a 48-iki törvények szentesítésére rendelt nemzeti ünnepet, s a hazafias érzelmek magasztos felbuzdulásában lelkesedéssel zengették országszerte «Isten áldd meg a magyart!»

Az «*Erzsébet Nőiskolában* tartott ünnepi beszédet folyóiratunk más helyén közöljük. Ezenkivül megőrizzük még azon főv. leányiskolai ünnepek emlékezetét is, melyek megtartásáról tudomást szerezhettünk:

Az állami felsőbb leányiskola az isaszeghi csatatéren tartotta meg az április 11-iki ünnepséget. Korán reggel *Szuppán* Vilmos igazgató vezetésével kivonult a tanári testület és a felső osztályok száznegyven növendéke Isaszeghre, hol a Királyerdőben levő honvédsiroknál volt az ünnep. Az igazgató megnyitó beszéde után *Takács* György dr. tanár az isaszeghi csata jelentőségét fejtegette, *Gardé* Emmi, *Hirschfeld* Erzsi és *Blum* Ella növendékek szavaltak, utóbbi *Szalay* tanárnak ez alkalomra irt költeményét. Az énekkar a Himnuszt és a Szózatot énekelte. A honvédsirokra szép babérkoszorut helyeztek. A déli órákban az ünneplők visszatértek a fővárosba.

A Szent Szív (Sacre Coeur) zárda leánynevelő iskoláiban, melynek vezetőségétől az utóbbi időben minden alapos ok nélkül igyekeznek elvi-

tatni a nemzeti szellemet, reggel ünnepi istentisztelet volt, mely után a növendékek a virágokkal és nemzeti színü zászlókkal földiszített nagytermekben gyülekeztek. A belső intézetben *Schiffer* Ferencz pozsonyi kanonok, a bejáró növendékeknek pedig *Erdősi* Károly intézeti hitoktató mondott hazaszeretetre buzdító beszédet. Az ünnepet a Szózat eléneklése zárta be.

A IV. kerületi felsőbb leányiskolában *Hahóthy* Sándor igazgató megnyitója után hazafias dalokat és szavalatokat adtak elő a tanulók. Az ünnep után a növendékek kirándultak az isaszeghi csatatérre, a hova az nap délelőtt több más iskola is kirándult.

Az V. kerületi polgári leányiskolában dr. *Gyulay* Béla igazgató beszélt a nap jelentőségéről és a tanulók az ünnep után a Bem-Petőfi-körképet nézték meg.

A VIII. kerületi práter-utczai polgári leányiskolában az ünnepi beszédet *Somogyi* Aladár dr. mondotta. Szavalatok és énekszámok váltakoztak a műsoron, melynek bevezetéseképpen *Wittinger* János igazgató tartotta a megnyitót.

*

Az «Erzsébet nőiskola» ünnepe. Mult számunkban röviden megemlítettük, hogy az «Erzsébet nőiskola» igazgatónőjét *Lázárné Kasztner Janka* úrnőt a király a koronás arany érdemkereszttel tüntette ki, s hogy az intézet gondnoka dr. *Pauer Imre* az e czélból tartott iskolai ünnepen adta át a legfelsőbb királyi kitüntetés jelvényét az ünnepelt igazgatónőnek. Nagy jelentőséget kölcsönzött az ünnepélynek, hogy azon a közoktatási miniszter képviseletében *Molnár Viktor* miniszteri tanácsos is megjelent s az igazgatónőt a miniszter nevében üdvözölte. Azon szerencsés helyzetben vagyunk, hogy ma az ünnep lefolyásáról részletesebb tudósítást adhatunk, illetve az ünnepen elhangzott üdvözlő beszédeket közölhetjük, kedves emlékeül Lázárné Kasztner Janka számos tisztelőinek s mindazoknak, kik az Erzsébet nőiskola iránt érdeklődnek.

Az ünnepség márczius 20-án d. u. ment végbe, a mikor is az intézet gondnoka, dr. *Pauer Imre* az intézet dísztermében egybegyültekkel tudatta az ünnep czélját s követséget küldve az igazgatónőért, őt a következő beszéddel fogadta :

«Mélyen tisztelt Igazgatónő ! Nagyságos asszonyom !

Legkegyelmesebb urunk és királyunk, ő császári és apostoli királyi Felsége ez évi márczius hó 1-jén kelt legfelsőbb elhatározásával Nagyságodnak a tanügy terén szerzett kiváló érdemei elismeréseül a koronás arany érdemkeresztet méltóztatott legkegyelmesebben adományozni.

Országszerte, a legszélesebb körökben, a hol csak nyomai maradtak nagyságod áldásos munkájának — pedig hányan és hány helyen érzik e működés hatását — a legőszintébb örömet ébresztette ez a legmagasabb kitüntetés. S ha én mégis azzal dicsekszem, hogy ebben az öröm-mámorban az én örömömnél senki öröme sem lehet nagyobb : ezzel korántsem akarnám a mások örömének értékét leszállítani, csak a magamét emelem ki — mert hogy állásomnál fogva nekem jutott a leg-

kedvesebb feladatomul, hogy a legfelsőbb királyi kegy jelvényével én diszítsem fel Nagyságodat.

Attól a pillanattól kezdve, hogy először léptem át az intézet küszöbét, a legszebb emlékek hálózata szövődött össze lelkemben; s kedvesebbnél kedvesebb kötelességek egész sorozatát volt alkalmam teljesíteni: mégis úgy éreztem, hogy amaz emlékek lánczolatából hiányzott az összekötő kapocs, és hogy még mindig nem volt alkalmam és módomban azt a kötelességet leróni, a melylyel mint legerősebb kapocscsal fűzhettem volna össze saját érzelmeimet az intézet minden tagjának érzelmeivel. Ma végre megengedtetett nekem — hála érte felséges Urunk kegyelmének és szeretett miniszterünk lekötelező jóakaratának, hogy a legfelsőbb kitüntetés kapcsán ezt a kötelességet és vele sok ezer hálás szív szeretet adóját is leróhatom.

Vajha eltaláljam a formát . . . és sikerüljön nekem megfelelő módon mérlegelnem a legfelsőbb kitüntetés belső becsét, e mellett azonban ki tudjam kerülni, a mire pedig olyan kecsegtető az alkalom, hogy Nagyságod érdemeinek felsorolásával szerénységét, akarva nemakarva, bármily csekély mértékben is kellemetlenül érintsem.

Legyen szabad néhány reflexiót előrebocsátanom.

Annak a munkának, a melynek már természeténél fogva önzetlennek kell lennie, különben csak bitorolása a névnek, a melyhez joga nem lehet, *a szeretet munkájának*, vajjon van-e szüksége egyáltalán bármilyen jutalomra vagy külső elismerésre?

És rászorul-e buzdításra és elismerésre az, a kinek egész lénye, lelki idegzetének minden szála, már zsenge korától kezdve úgyszólván összeforrott azzal a nagy és szent ügygyel, a melynek szolgálatába szegődött, mert lelke vonzotta hozzá, s mert úgy érezte, hogy ez az ő rendeltetése, meghamisítatlan hivatása?

Szemben egy ilyen puritán jellem kiforgathatatlan természetével és azzal a nagy munkával, a mit végzett: vajjon mi lehet az igazi értelme és jelentősége a legmélyebb hódolattal fogadott kitüntetésnek?

Én nem habozom kimondani, hiszen szent meggyőződésem; és azt hiszem, hogy ez a korrekt felfogása minden erkölcsi jutalmazásnak és elismerésnek: hogy ha ellenszolgálatképpen nyujtják, külső díszt kölcsönözhet, de alig emeli a cselekedet értékét; annak és arra nézve tehát, a kinek egész lényétől és természetétől annyira idegen minden külsőleges ostentáczió vagy hiú ambicziő, bármily kitüntetésnek csak annyiban lehet ethikai értéke, a mennyiben spontán megnyilatkozása az arra hivatott tényezők akaratának, és nem egyéni jutalmazás, de a közelismerés és szeretet kielégítése — egy kedves konczesszió annak a szeretetnek és elismerésnek, mely az ünnepeltet körülrajongja, s a melynek csodás természete éppen abban jut kifejezésre, hogy a míg magának semmit sem kiván, azt megköveteli és kierőszakolja, hogy a kit szeret és a kinek érdemeit elismeri, azt szeresse más is, annak érdemeit ismerje el mindenki, ismerje el még a legfőbb hatalom is: a király. Csak a ki ez értelemben veszi a kitüntetést, mérlegeli annak belső ethikai becsét megfelelő módon.

Nagyságod legfelsőbb kitüntetése e szerint első sorban a mi követelő szeretetünk jutalma; a mi örömünk és büszkeségünk! És csak a mennyiben a miénk, annyiban természetesen egyszersmind Nagyságodé.

A ki immár 25-ik esztendeje, hogy vállán hordja azt a súlyos keresztet, a mely alatt annyian összeroskadtak: annak a gyöngéd lelkületét mindenesetre kedvesen érintheti, hogy a legmagasabb királyi kegy a közbecsülés nevében megaranyozza és megkoronázza ezt a keresztet, hogy a melyet legnehezebb napjaiban is annyi önmegtagadással viselt — nehogy mások is vele érezzék e teher súlyát, innentúl megaranyozva és megkoronázva viselje, nem mint talán hiú fényüzési czikket, vagy káprázta tó ékszert, de mint legméltóbb jelvényét, igazi szimbolumát annak a keresztnek, a melyet önszántából vett vállaira és egyetlen panaszszó nélkül visel mindmáig.

Ám ez a kedves teher, ez az *onus leve*, a mellett az arany és koronás kereszt mellett sem fog veszíteni értékéből.

Mert igaz ugyan, hogy arany és korona nagy hatalmak a földön — mégis van nálok egy nagyobb hatalom is: az önfeláldozó szeretet, a melynek jelképe az egyszerű fakereszt, s a melynek hatalmával Nagyságod annyi csodát művelt a nőnevelés terén.

Ennek az igénytelen, szavakkal ki sem fejezhető szeretetnek a nevében, igaz őszinte szeretettel tűzöm fel immár Nagyságod mellére a legkegyelmesebb urunk, királyunk adományozta szimbolumát ennek a szeretetnek.

Viselje szeretettel . . . és nemcsak úgy, mint a legmagasabb királyi kegy szemmel látható jelét, de úgy is, mint zálogát annak a benső ragaszkodásnak, mely ott rejtőzik szivünkben és ime most előretör, és felcsillámlik szemeinkben, hogy megszentelje ezt az órát, a melyet mi Nagyságod ünneplésének annyi szeretettel szentelünk.

Mint a virágon a harmatcsepp, minden emberi művészetnél és ábrázolásnál meggyőzőbben hirdeti a teremtő «*nagy kezе alkotását*»: ez a néhány könycsepp szemeinkben, habár némán, mégis minden ékesszólásnál hívebben tolmácsolja annak a *teremtő szeretetnek* a *nagy hatalmát*, a melylyel Nagyságod szivünket lebilincselte, s a melytől megihletve én, mint az intézet gondnoka úgy a magam, mint az egész intézet nevében Nagyságodat legmagasabb kitüntetése alkalmából a legmelegebben üdvözölve köszöntöm.

Dr. Pauer Imre beszéde végén feldiszítette az igazgatónőt az érdemkereszttel, s átadta a szót *Molnár Viktor* miniszteri tanácsos úrnak, ki a következőképen üdvözölte az ünnepeltet:

«Nagyságos asszonyom!»

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter úr azt a kedves megbizatást adta nekem, hogy Nagyságodat legfelsőbb kitüntetése alkalmából rendezett ezen iskolai ünnepélyen tiszteletteljesen üdvözöljem és legmelegebb szerencsekivánatait szóval is tolmácsoljam.

Teszem ezt annál nagyobb örömmel, mert én is Nagyságod igaz és őszinte tisztelője vagyok és ép úgy átérzem, mint magas megbizóm azon magasztos hivatás fontosságát, a melyet Nagyságod a nőnevelés terén immár hosszú idő óta, de azért még mindig a régi lelkesedéssel és soha sem lankadó ügyszeretettel szolgál.

A legfelsőbb királyi kitüntetés egy határvonalat jelent Nagyságod közéleti tevékenységében és igen alkalmas volna, hogy a multra visszapillantsak és a jövőre nézve Nagyságoddal együtt terveket szőjjek. De

nem teszem; sem az egyiket, sem a másikat. Nem akarom felsorolni azokat a bokros érdemeket, a melyeket Nagyságod a tanítás és különösen a nevelés terén magának a multban szerzett, nem akarom felsorolni azokat a kiváló tulajdonságokat, a melyek Nagyságodat mint igazgató, tanító, nevelő és különösen mint magas műveltségű és finom lelkületű nőt a jövőben is csaknem nélkülözhetetlenné teszik a hazai nőnevelés terén, hanem egyszerűen csak rámutatok azon szeretetre, a melylyel Nagyságodat körülveszik ezen intézet mostani és régi növendékei, azon közbecsülésre, a melyben Nagyságod ezen intézet falain kívül is mindazoknál áll, a kik Nagyságoddal érintkezni szerencsések voltak.

Igaz szivvel kívánom, hogy Nagyságod még sokáig szolgálja és szeresse az Erzsébet-nőiskolát».

A polg. tanítónőképző intézet tanári testülete nevében Komáromy Lajos üdvözölte az igazgatónőt a következő szavakkal:

«Nagyságos Asszony, mélyen tisztelt Igazgatónk!

Az a *szivjóság és nemes emberszeretet*, mely Nagyságodnak egész lényéből kiárad, és a mely oly sok növendék- és ifjú leány szívében fejlesztette már ki a női erények szép virágait, az az *alapos tudományosság*, melylyel növendékeit az ismeretek kútfőihez vezérli; az a *csüggedést nem ismerő tevékenység* és *önfeláldozó buzgóság*, melylyel hivatalos teendőit végezi,- és végezi nem csupán kötelességszerűleg, hanem a mai korban oly ritkán tapasztalható eszményi lelkesedéssel, végezi oly jelentékeny sikerekkel, a minőkről az ipolysági polgári leányiskola, a győri és kolozsvári tanítónőképző intézet és a mi Erzsébet nőiskolánk oly fényesen tanúskodnak; az a *finom tapintat és bölcseség*, melylyel a vezetése alatti intézetet igazgatja s e sok tagból álló tanártestületben a jó egyetértést, a sikeres együttműködés e biztos zálogát, fentartja s a melylyel azt eszközli, hogy ez intézet minden szellemi munkása ebben a munkakörben jól érzi magát és kedvvel végzi teendőit: mindezek a kiváló erények és jeles tulajdonságok igazán megérdemlett jutalmokat vették el akkor, midőn bölcs és jó királyunk, a legalkotmányosabb magyar király, Nagyságodnak a nőnevelés terén szerzett érdemei legfelsőbb elismeréseül a koronás arany érdemkeresztet legkegyelmesebben adományozta, s midőn a legfelsőbb elismerés eme jelét intézetünk nagy érdemű gondnoka, *Pauer Imre* doktor úr őméltósága, intézetünk összes tagjainak ez ünnepies gyülekezetében Nagyságodnak, ékes szavak kiséretében épen most át is nyújtotta.

Fogadja, Nagyságos Asszony, ez alkalommal a vezetése alatti felsőbb tanítónőképző intézet tanártestülete részéről, melynek nevében szólni nekem jutott a szerencse, e megérdemlett kitüntetésen való örömünk legőszintébb nyilvánítását; fogadja ez ünnepies perczben azon igéretünket, hogy mi Nagyságodat azon az úton, melyen bennünket ez intézet előhaladásának munkálására és felvirágoztatására vezet, a legjobb akaratunkkal és teljes erőnkkel követni fogjuk; fogadja végre jókívánatainkat, midőn azt kérjük az ég Urától, adjon Nagyságodnak erőt, egészséget és hosszú életet, hogy közhasznú és áldásos működését az évek hosszú során át folytathassa és nagyon sokáig élvezhesse azt a boldogságot, mely a közelismerésen, az ifjúság háláján és a jól végzett kötelességekből eredő önérzeten alapszik. Isten éltesse sokáig Nagyságodat!»

Buzogány Mariska a felsőbb leányiskolai tanítónők nevében szólt:

«Mélyen tisztelt, forrón szeretett kedves Igazgatónőnk!

A kinek a szíve tele van, a ki túláradó örömet, hálát, szeretetet érez: az nem tud hallgatni.

Így vagyunk ezzel mi is, a felsőbb leányiskola tanítótestülete. Bár újat nem tudunk mondani azon szavak után, melyek itt a mai örömnapon elhangzottak, mégsem hallgathatunk, mégsem tehetjük, hogy némán csatoljuk jókívánatainkat a már kifejezettekhez.

Szólásra készt nemcsak az öröm, mely ma eltölt bennünket, azon alkalomból, hogy a királyi kegy kedves igazgatónőnk személyét, nem keresett, de annál inkább megérdemelt kitüntetésben részesítette, hanem még ennél is jobban késztetnek szólásra a tisztelet, hála és szeretet maradandó érzései.

Azon érzések, melyek úgyszólván az első pillanattól fogva élnek bennünk, mióta szemlélői vagyunk annak a fáradtságot nem ismerő munkásságnak, a melylyel nekünk a kötelesség teljesítésében példát ad; mióta naponkint tapasztaljuk pártatlan igazságszeretetét, melylyel kicsinynek, nagynak javát egyaránt előmozdítani törekszik; mióta látjuk, s mi több, érezzük szívének jóságát, melegét, melylyel aránylag rövid idő alatt szorosan magához kapcsolt mindnyájunkat, s egész lényének szeretetreméltóságát, melylyel könnyűvé teszi nekünk a közösen végzett munkát, kellemessé mindazon alkalmakat, a melyek napi teendőink végzése közben közelébe hoznak.

De ezen tiszteletet, szeretetet, nem mutathatjuk ki mindennapi munkáink közepette. Midőn felkeressük, hogy valamely dologban utasítását kérjük, mikor közöttünk időz, hogy kötelességünk végzésében segítségünkre legyen, kedves igazgatónőnknek igaz, mindig van egy biztató elismerő szava, jóságos mosolya számunkra, de nekünk sokszor arra kell szorítkoznunk, hogy lehetőleg röviden tegyük meg jelentésünket, kérjük ki tanácsát, mert hiszen tudjuk, hogy idejét másik sürgős teendő végzésétől rabolnók el. Az ettől való félelem, s valami tartózkodás, hogy terhére ne legyünk, sokszor lezárja ajkunkat, mikor szívünk beszélne.

Ma azonban nem hallgathatunk, meg kell ragadnunk e kedvező alkalmat, hogy kifejezést adjunk azon érzéseknek, melyeknek megnyilatkozása az ilyen örömnapon épen olyan természetes, a milyen természetes, hogy a nagy munka napjaiban magunkba zárjuk azokat.

S épen ezen, bennünket máskor is érő, de ez alkalommal kifejezésre jutó érzések azok, a melyek olyan őszintévé teszik örömünket a mai napon. Örömünket a fölött, hogy ime, a kit mi szeretünk, annak érdemei még koronás uralkodónk előtt sem ismeretlenek, s a mi határtalan tiszteletünk tárgyának ime, tisztelettel adóznak mások is, s köztük olyanok, kiknek elismerése a legnagyobb mértékben kitüntető.

S midőn a legmagasabb királyi kegy megnyilatkozásához őszinte szívből kívánunk szerencsét, engedje hozzátennem a magam és az egész testület nevében, hogy: szeretett igazgatónőnk öröme mindenkor a mi örömünk, bánata a mi bánatunk, reménye, törekvése a mi reményünk és törekvésünk, jutalma a mi jutalmunk is.

Isten tartsa meg nagyon sokáig, itt közöttünk, nekünk, jutalmazza tovább is sikerrel nemes munkásságát, boldogsággal nemes jó szívét.»

E meleg szavak elhangzása után a növendékek üdvözlete következett. A polg. képzőintézet növendékei részéről *Sebesi Laura* a következőket mondta:

«Mélyen tisztelt Igazgatónőnk! Szeretett jó Janka néni! Dobogó szívünk, örömtől ragyogó tekintetünk azt hírdeti, hogy a mai napon valami rendkívüli, valami kedves esemény hozott össze bennünket. Egy sem hiányzik közülünk, mindnyájan megjelentünk, s mindnyájunkat egy érzés vezérelt e helyre, a szívünk mélyében rejlő végtelen tisztelet és forró szeretet összeolvadt érzése, melylyel drága jó Janka néni iránt viseltetünk. Eljöttünk, hogy elmondjuk, mily kimondhatatlan örömmel tölt el a tudat, hogy a kinek nemes lényén, egyéniségén fiatal szívünk, lelkünk egész melegével, ragaszkodásával, csodálatával csügg, a kit példányképünknek választottunk, hogy azt érdemeinek elismeréséül ily magas kitüntetés érte. A legmagasabb kézből a legméltóbbnak jutott e kitüntetés. Igen, a legméltóbbnak; mert hiszen ki érdemelné azt meg jobban, mint a ki egész életét egy nemes, egy fenséges hivatásnak szenteli, ki fáradhatatlan munkássággal a nevelés magasztos czéljának áldozza lelki kincseit. Érezzük és büszkén valljuk, hogy e kitartó, e szakadatlan, minden akadályt leküzdő tevékenységnek s azon odaadó munkásságnak, melylyel szeretett Janka néni a felkarolt ügyet tovább viszi, mi növendékei vagyunk legközvetlenebb szemtanui: mi, kiket nemes szive önzetlen szeretetével álölel, kiket a szépben, jóban és nemesben tökéletesíteni törekszik; mi, kik a szülői ház küszöbét átlépve ebben az új világban az anyai gondoskodásnak, önfeláldozásnak folytatását leltük. Hisz bármely pillanatban forduljunk szeretett Janka nénihez, mindig megnyugtatva, mindig megvigasztalódva távozunk el. Tanácscsal segít, ha erre van szükségünk, szétoszlatja aggodalmainkat, ha ilyenek gyötörnek, s igaz részvéttel törüli le könnyüinket, hogy bánatunkat enyhítse. Ez a szívnemesség, ez a szerető gondoskodás fakasztotta szívünkben a mélységes, igaz szeretetet Ez a szeretet forrása annak az örömnek és lelkesedésnek, melylyel az érdem diadalát üljük. Bár tolmácsolhatnám ezt a hatalmas érzést a lelkünk vágya szerint! — A pacsirta egyszerű dalával is sokat fejez ki, a virágok hallgatva is sokat mondanak, a gyermek szavát mindig megérti az édes anyai szív: a mi egyszerű, de őszinte szívből fakadó érzésünk, forró óhajtásunk búzgó ima alakjában száll fel a Mindenható magas trónja elé. Oh jó Atyánk, tekints be érző szívünk rejtekébe, hallgasd meg fohászunkat. Áraszd el áldásoddal a mi jó édes anyánkat, nyújtsd hosszúra munkás életét, jutalmazd sikerrel fáradozásait. Óvd meg nemes lelkét a bánattól, csalódástól, csak öröm és boldogság legyenek társai életének. Adj neki nemes küzdelmeihez erős hitet, gazdag reménységet és áraszd el őt az isteni szeretet áldásaival.»

Végül a «kisnövendékek» a felsőbb leányiskola növendékei nevében köszöntötte fel az igazgatónőt *Szuborits Nellike*:

«Szeretve tisztelt Janka néni! Nagy örömre virradtunk egy napon! Ragyogó szemek hirdették, mosolygó ajkak beszélték, hogy szeretve tisztelt Janka nénit felséges királyunk a koronás érdemkereszttel méltóztatott legkegyesebben kitüntetni. Hogyan, miért? nem kérdezte senki se. Mindnyájan tudtuk, hogy felséges urunk, kinél az érdemet senki se méltányolja jobban, elismerését kívánta kifejezni azon nőnek, ki minden idejét, testi és lelki tehetségét egy eszmének — nem, nem

eszmének, nekünk, nekünk fiatal leányoknak szenteli, és szivének szeretetével, lelkének egész melegségével hatva reánk, igyekszik szép hazánknak jól nevelt, finom érzésű, fenkölt gondolkozású nőket nevelni. Elismerését kívánta kifejezni és nem jutalmazni akart a felséges úr. A jutalomtól visszariad az önérzetes lélek, az elismerés a legbüszkébb szívnek is jól esik. — Nagyon, nagyon magasztos az önzetlen munkálkodás, jól teszi, ki csak a sikerben keres elégtételt, mert hisz igazán csak az él, ki a munkának él, boldognak csak az érezheti magát, ki másokat kíván boldogítani; de gyarló az ember, s a legerősebb is csügged olykor, ha fáradozásait nem méltányolják. Kedves Janka néninek nem volt szüksége bíztató szóra, mégis e legmagasabb elismerés erősíteni fogja sok nehéz munkájában. Engedje meg azért, hogy igaz örömünknek adjunk kifejezést. Engedje meg, hogy kérjük, ne vonja meg szeretetét tőlünk ezután se. Oktasson, vezessen bennünket, s igérjük, hogy minden törekvésünk oda fog irányulni, hogy vezetőnkhöz mindig méltóbbak és méltóbbak legyünk!»

Az igazgatónő őszinte meghatottságtól remegő hangon a következőleg válaszolt a szíves üdvözletekre:

«Méltóságos Miniszteri Tanácsos Úr! Mélyen tisztelt Gondnok Úr! Mélyen meghatva Felséges Urunk és Királyunk legfelsőbb kegyének e nem várt megnyilatkozásától, hódolatteljes tisztelettel és hálás szívvel fogadom a legfelsőbb kitűntetés e jelvényét, melyet Méltóságod ezen ünnepélyen nekem átadni kegyes volt!

És midőn ennek hatása alatt lelkem mélyébe tekintek, úgy érzem, hogy erre a magas kitűntetésre érdemeket nem szereztem! Én úgy vagyok meggyőződve, hogy az érdem a kötelesség határán túl kezdődik, én pedig csupán csak kötelességet teljesítettem. Igaz, hogy sokszor könnyebb érdemekért küzdeni, mint a kötelességet híven és következetesen teljesíteni, de még ezt a hűséget és kötelességtudást sem tudhatom be magamnak erény számba; mert nem ismertem más jót, a munka által nyújtott örömöknél. A Gondviselés nagyon korán tűzte ki számomra az életfeladatot és én olyan korban léptem életpályám ösvényére, a midőn a való életről még eszmélni sem tudtam! És ez a munkakör úgy betöltötte egész lényemet, hogy soha sem ismertem meg azon életörömöket, melyekről a kötelesség érdekében nehéz lett volna lemondanom!

És e szegényes életpályám küszöbén két drága kincscsel áldott meg az isteni kegyelem: adott kifogyhatatlan munkakedvet és mélységes szeretetet mindazok iránt, kiket a Gondviselés környezetembe rendelt. E két lelki kincs könnyüvé és édessé tette nekem a kötelesség igáját. E szeretet volt rúgója minden cselekedetemnek! Magasra törő vágyakat soha sem tápláltam lelkemben!

Az én nevelési ideálom a *harmonikus lélek*, mert ez magában rejti az igazi boldogság csiráját! És ennek alapfeltétele a lelki béke! Az a béke, mely a szívet meleggé, az értelmet pedig fogékonnyá teszi az igaznak és az erkölcsi jónak befogadására.

Ezen ideál megvalósításán fáradoztam egész életemen át! Ellenszenvessé vált előttem minden olyan ambiczió és törekvés, melyet eszméimmel összeegyeztetni nem tudtam.

És ime e valóban szegényes élet lejtőjén a királyi kegy elismerése sugárzik reám! Csoda-e, ha megdöbbenve állok az érdemeket megillető

kitüntetés felett, melyet egyszerű lényemmel összeegyeztetni nem tudok.

De szívem alázatosságában hálával adózom felséges bölcs és jó királyunknak, kinek kegyelme jutalmat nyújt annak is, kinek a becsülettel végzett munkán kívül egyéb érdeme nincs!

Hálával adózom legfőbb hatóságomnak, a vallás- és közoktatási miniszter úr ő Nagyméltóságának és itt közvetlen előljárómnak, kik elnéző jóságukkal ezt a dicsőséget nekem megszerezni kegyesek voltak.

Növelje e kitüntetés az intézet érdemeinek koszorúját egy szerény levélkével, gyarapítsa a közbizalmat és tiszteletet intézetünk iránt. Szeretett munkatársaimat pedig arra kérem, hogy e kitüntetésből vegyék át az Önöket bőségesen megillető részt, mert ez az elismerés bizonyára annak a sikernek szól első sorban, melyet a közös munkával, az intézet szellemében rejlő közérzéssel vívtunk ki.

És Önök kedves tanítványaim a királyi kegy e megnyilatkozásából merítsenek erőt és lelkesedést hivatásukhoz! Ezen ünnepélyes pillanatban tegyenek erős fogadást, hogy a kötelesség hű és következetes teljesítése lesz életük legfőbb törekvése! Hogy nem fognak soha vétení az igazi lelki szépség, a lelki harmónia ellen, mely az igaznak lankadatlan keresésében és a jónak önzetlen szeretetében áll.

És most kérjük Istent bensőséggel, hogy a mi felséges jó királyunkat áldja meg és éltesse soká-soká!»

A feledhetetlen ünnepet a növendékek a *Hymnus* éneklésével rekesztették be.

*

A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályának április havi ülésén nagy közönség volt jelen. Az ülésen az elnök bejelentette Komáry Erzsébet szakosztályi jegyzőnek nagy elfoglaltsága miatt való lemondását. Érdemeit jegyzőkönyvbe igtatták s helyette Lustig Emmát választották meg. Elnök jelentést tett a sorsjátékról, az Otthon kibővítéséről, a győri kör működvelő előadásáról, a könyvkiadó vállalatról, a gyermekvédő kongresszusról. Üdvözölte a szakosztály Lázárné-Kasztner Jankát kitüntetése alkalmából s jegyzőkönyvbe igtatta fájdalmát az egyesület jóltevője Hirsch báróné halála fölött. Az ülésen Tordai Grail Erzsi tartott előadást «az előkelőségről» és szavalt Petőfi költeményeiből. A napirendre tűzött másik dolgozatot, Binder Laura tanulmányát, az idő előhaladottsága folytán az elnök csak kivonatosan ismertette.

*

Szerkesztői posta. *F.-né W. S. úrnőnek Budapest.* A munkatársak kívánságára szívesen közlök egy-egy czikket álnév alatt is, vagy névtelenül; de nem közölhetek oly czikket, melyet *hozzám* csupán névtelen levél kíséretében küldenek be. A szerkesztőnek a munkatársak nevét ismernie kell. Becses dolgozatát félretettük. *S. K* urhölgynek *Arad.* Szives biztatása a M. D. E. vidéki körének megalakítására vonatkozólag nagy örömet okozott. Higyje el, ahhoz nem kell egyéb csak akarat, akarat és akarat! Az összetartozás érzését a tanítónők között pedig semmi sem fokozhatja s önérzetüket semmi jobban nem emelheti, mint a közösség érdekében egy nagy egyesület kebelében kifejtett tevékenység. Szives üdvözlet!

IRODALOM.

1. FAY ANDRAS mint pædagogus. Irta *Komáromy Lajos*. Ara 50 kr. Budapest. 1899. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) kiadása.

2. A SZOCZIALIZMUS ISMERTETÉSE. Irta *Schön József*. Ára 50 kr. Ugyanazon kiadónál.

Az előttünk fekvő két érdekes és értékes füzet a Wodiáner-féle könyvkiadó czég egy nagyobb, a tanítók érdekében létesített, vállalatának, a «Népnevelők Könyvtárának» két első füzete. A vállalatot tulajdonképen Péterffy Sándor régi eszméje és indítványához képest a «Népnevelők Budapesti Egyesülete hozta létre, s bízta mint kiadóra a Wodianer-czégre. A szerkesztést és a vállalat szellemi életének vezetését az egyesület magának tartotta fenn. Az előfizetésre hívó tájékoztató sorokat is az egyesület vezetői: *Lakits Vendel* mint az egyesület elnöke, *Schön József* mint a pæd. szakosztály elnöke és *Peres Sándor* mint a «Népnevelők Könyvtárá»-nak szerkesztője bocsátottak ki. A tervezetet, mint a tájékoztatóból látjuk, szerencsés kézzel alkották meg, a munkatársakat helyesen választották meg. A kiadásra kerülő művek általában olyanok, melyek a tanítóknak a tudományos képzettségük kiegészítése czéljából első sorban szükséges ismereteket foglalják össze, s az írók, ismerve a tanítók szükségleteit, tanulságosan vonzó alakban és érdekesen fejtegetik tárgyukat. Ez állítást az előttünk fekvő két füzet a legteljesebb mértékben igazolja. Komáromy dolgozata (Fáy András pædagogiai vonatkozású műveinek és nevelési eszméinek méltatása,) különben is régi kedves ismerősünk. A «Nemzeti Nőnevelés»-ben jelent meg először 1886-ban, most újra kiadták, Fáy munkáiból vett érdekes szemelvényekkel bővítve. Ép oly kevéssé szorul ajánlásra olvasóink előtt Schön József értekezése a szoczializmusról. Ma mikor a nép közé már hazánkban is becsempészték az izgatók a szoczializmus téveszméit, elkerülhetlenül szükséges, hogy a néptanítók a kérdésről necsak tájékozottsággal birjanak, hanem helyes, egészséges, józan gazdasági elveikkel a nép felvilágosítására hatni tudjanak. Schön munkája — ha nem meríti is ki a kérdést — e czél elérésében nagy segítségére lesz a tanítóknak, kiknek figyelmébe nemcsak az itt említett két munkát, de az egész vállalatot melegen ajánljuk.

Beküldött könyvek.

1. Népiskolai Földrajz. Honismertetés a IV. oszt. számára. A miniszteri tanterv utasítása szerint és módszertani kezelés alapján irta Záray Ödön, aradi igazgató. Javított és részben átdolgozott tizenharmadik kiadás. Arad, Gyulai István kiadása.

2. Emlékszavak a feledhetetlen *Erzsébet királyné* elhunyta alkalmából. *Walter Gyula* dr.

3. *Knauz Nándor*. Emlékbeszéd Walter Gyula dr. Mindkét füzet Buzárovits Gusztáv kiadása, Esztergom.

4. Az iskolák építése és berendezése Németországban és Svájczban. Dr. Juba Adolf. Budapest, Franklin-társulat.